

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΔ'.-φύλ. 5 * ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 12 ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ 1916 * ΑΡΙΘΜΟΣ 586

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΡΗΝΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ. Πέρα από τη ζωή.
ΔΗΜ. ΒΟΥΤΥΡΑΣ. Και κανένα καλό !
Ε. Ίφιγένεια.
ΑΔΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ. Ο πρωτομάστορας. (Τέλος).
Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ. Μάννα και γιός.
Γ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ. Κριτικό περιβόλι. (Τέλος).
Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ. Σάν ανοιχτό γράμμα.
ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. Καινούριες πρόζες (Τὰ ρείκια.—Τὰ δύο συρτάκια.—Τὸ γέρικο ἄλογο).
Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ.

ΚΑΙΝΟΥΡΙΕΣ ΠΡΟΖΕΣ

ΤΑ ΡΕΙΚΙΑ

Οὔτε μὲ μιὰν ἀγκαλιὰ χρυσάνθεμα — χρυσάνθεμα
γιαπωνέζικα μὲ μύρια φέγγη — δὲν τὰ παραλλάζω τὰ
ρείκια μου, οὔτε μὲ μιὰν ἀγκαλιὰ λωτούς και ἐντελ-
βαίς.

Ὁ ἥλιος πὸν βυθίζεται τὰ βυσσιὰ τὰ ρείκια ἀλι-
κοβάφει. Ὑφάδια πράσινα και χρυσοκόκκινα σκεπά-
ζουν τὴ μελιστάλαχτη πλαγιὰ τοῦ Ὑμηττοῦ, σὰν περ-
σικὰ ταπέτα. Γυρτὰ τὰ ρείκια ἀκοῦν τῆς κουμαριάς τὰ
λόγια, τὰ γλυκύλογα και μαζί τ' ἀνηφόρι παίρνουν και
κλείνουν σ' ἀνθένια ἀγκαλιὰ τοῦ Ἀστεριοῦ τὸ μο-
ναστήρι. Σαλεύουν τὰ ρείκια σ' ἀπαλόπνοο, θροοῦν
σὸ βρῦδυνὸ τ' ἀπὸγιο και μοιάζουν σὰν κεφαλὲς
πὸν γέρνουν σὸ χτύπημα τῆς Μοίρας. Πόθοι τὰ
ρείκια, ἀλλοκοὶ πόθοι σ' ἐφηβικὰ κορμιά — σμιχτὰ τὰ ρεί-
κια ἀνθίζουνε, σὰ σὲ γυαλόφραχτο θερμοκήπι, στοῦ
καλλιγράμμου βουνοῦ τὸ χουῖνι...

Μεθυσμένος κόβω ἀγκαλιὲς και ζαλικιὲς διπλό-
σκοινες σκαρώνω. Κάτι κεραμιδόχρωμα, μαραμένα
ρείκια μὲ κάνανε νὰ γείνω κουρσάρος, νὰ γείνω ἀπε-
λάτης, νὰ γείνω δρολάπι μανιακὸ και νὰ κλαδέψω τ'
ἀλλοια τὰ ρείκια πρὶν τὰ μαράνει τὸ χτικιό.

Τὸ δρόμο τῆς Καισαριανῆς νύχτα τὸν παίρνω. Στ'
αὐτὰ σὰ σκουλαρίκια ἔχω κούμαρα, στήν μπουτονιέρα
τ' ἄγριο θυμαρι γιὰ λουλούδι και γιὰ μπουκέτο ρεί-
κια ἔχω στὰ χέρια μου — πόθους ἀγάπης, ρείκια οὐαν-
θισμένα.

Στὴν πόλη μπαίνω. Μὲ ζυγώνουν. [Μοῦ ζητοῦν ρεί-
κια νὰ δώσω, νὰ χαρίσω ρείκια. Φιλιά μοῦ τάζουν

ροδομάγουλες παρθένες και γιούλια και χρυσάνθεμα
κυράδες.

— Οὔτε μὲ μιὰν ἀγκαλιὰ χρυσάνθεμα; οὔτε μ' ἓνα
ἀνθογάλι ρόδα, οὔτε μὲ χεῖλια, μὲ φιλιὰ μελίγλυκα,
τὰ ρείκια ποῦκοφα δὲν παραλλάζω.

ΤΑ ΔΥΟ ΣΥΡΤΑΡΙΑ

Στὸ καρυδένιο φτωχικὸ γραφεῖο μου, στὰ δύο μι-
κρὰ συρτάρια τοῦ ἔχω κλείσει τὴν ὄλη μου ζωὴ.

Στὸνα συρτάρι ἔχω τὸ γέλιο, τὴ χαρὰ σ' ἄλλο
τὸν πόνο, τὴν πικρὴν ἀλήθια! Στὸνα ἀναμνήσεις πὸν
περάσανε σὰν ὄνειρα, σὰ δέντρα πὸν κνιτᾶμε ἀπὸ τὸ
τραῖνο; και σ' ἄλλο, ἀναμνήσεις πὸν δὲ σβύνουνε,
ἄνθια πὸν ζοῦν μὲσ' τῆς ψυχῆς τὸν κῆπο! . . .

Στὸνα συρτάρι ἔχω ξανθόπλεχτα μαλλιὰ, παιγνί-
δια παιδικήσιων χρόνων, ἀγάπης; τρεμουλιάσματα,
τραγοῦδια, γέλια, εἰκόνας; μίσκας ἀπομεινάριο ἀπο-
κρηῆς; ρόδα, γάζες, κρίνα, τοῦ Μάη ἀγαποστέφανα
και τοῦ χειμῶνα πόθους.

Στ' ἄλλο, τὴ λήκυθο ἔχω πὸν κρατῆ τοῦ πόνου μου
τὶς δακρυοστάτες. Σὲ πλικο κάποια γράμματα κρατῶ,
κι' ὄνειρα, πόθους σὲ καρνὲ γραμμένα. Κάποιο γλω-
μὸ λουλούδι πὸν μαδήθηκε, κάποια ξανθὰ μαλλιὰ π'
ἔχουν ἀσπρίσει και κάποιο γέλιο κρουσταλλένιο π'
ἔσπασε σὲ κλάμα, θρήνο, μαῦρο μοιρολόι.

Τὸνα συρτάρι μου τ' ἀνοίγω ὀλιμερὶς κ' ὅποιος κ'
ἂν ἔρθει νὰ τοῦ δείξω θέλω. Τ' ἄλλο τ' ἀνοίγω τὰ
βαρεῖα μεσάνυχτα και μόνος κάθουμαι ὡς τὴν Αὐγὴ
και κλαίω — κλαίω μπρὸς σ' ἀνοιχτὸ συρτάρι μου σὸ
νάμαι μπρὸς σ' ἀγαπημένον τάφο . . .

— Πάντα τὸ γέλιο ἀπλόχερα σκορπῶ, πάντα τὸν
πόνο κρύβω ἔγὼ στὰ στήθεια, πάντα κρατῶ ἓνα συρ-
τάρι σφαλιχτὸ, κλεισμένο πάντα — ἓνα συρτάρι μου
κλεισμένο!

ΤΟ ΓΕΡΙΚΟ ΑΛΟΓΟ

Γέρικο, κοκκαλιάρικο ἄλογο, ποιά μοῖρα σὲ τράβη-
ξεν ἀπ' τὸ παχνὶ ποῦμελλες; νὰ γείρεις! . . .

Ζεμένο σ' ἀλέτρι χρόνια, ὄργωσες σὸ καμποβοῦνι
τὸ θρασὺ χωράφι. Ζεμένο στὴ σούσαν ἔσυρες τᾶσκιά
μὲ τὶς μουστιὲς στὴ χώρα. Δούλεψες στοργικὰ τὸν ἀρ-
γολάτη και τοῦ ξωμάγου δέχτηκες τὸ βάρος μ' ὑπο-
ταγή. Δούλεψες σκλάβικα και τὴν ὥρα [πὸν θάγερες
σὸ παχνὶ ποιά μοῖρα σὲ τράβηξε σὸ χορὸ τῆς ζωῆς;
Ποιά στρίγγλα μοῖρα μὲ προσταγὴ στὰ χεῖλια: «Δὲν
εἶναι καιρὸς νὰ ξεκουραστεῖς» σ' ἔσυρε μακριὰ ἀπὸ τὸ

παχνί—ὄμοιο πολεμιστή, πού δὲν ἔοβυσε τὸ βοριά
καὶ τὰ πάγητα στὴ θερμῇ, μητρικὴν ἀγκαλιά.

Ὅχι σὲ σταῦλο. Στ' ἀγιάζι καὶ στὸ χιονιά. Ἐνα
σπαθὶ μὲ πύρινη γλώσσα σου κράζει νὰ δεχτεῖς τὸ νιὸ
καβαλλάρη, πού θέλει νὰ χυθεῖ σὰ βοριῶς κι' ὡσάν
σπίθα στὴ ζωὴ καὶ στὸν πόλεμο.

Σὲ ζυγώνω.

Ἡ κοπριά σὰ λόφοι γύρω σου κ' ἡ ἀλογόμυγα
σὰ σύννεφο κι' ὡσάν μελίσει βουγκανίζει.

Σοῦ ρίχνω σανὸ καὶ χορτάρι.

Ἄνόμερα μασσᾶς τὸ σανὸ, κι' οὔτε τὴ μύγα διώ-
χνεις πού πλαγιάζει σε, οὔτε τὸ βαρβῶτο φαρί πού σοῦ
κλέβει τὸν ἴδρο.

Τὰ χρόνια σου νὰ δῶ θέλω.

Σ' ἀνοίγω τὸ στόμα, τὴ γλώσσα σοῦ σέρνω στὴν
μπάντα καὶ στὰ δόντια σου, πού τριγώνισε σὰ λίμα ὁ
χρόνος, τὰ χειμωνιάσματά σου θωρῶ.

Ποιχοῦ τὴν κεφαλαριά σοῦ περᾶσω ὁ ἄρωτῶ κἀτι.
Τ' ἀκούς;

— Τί λὲς γέρω-ντορῇ, βασιτῶν τὰ κότσα σου ἀκόμα
γιὰ χορὸ καὶ γιὰ σάλτο; Τὰ κοκκαλιάρικα πλευρά σου,
πού ξεχωρίζουν, ὡσάν τὰ σκελετὰ τῆς μπρατσέρας π'
ἄφησε τὸ μανιασμένο κῦμα, στὸ σφίξιμο τῆς σέλλας
μὴν τσακίσουν, μὴ σπάσουν σὰν ἀστάχνα, σὰν ξερὲς
βεργοῦλες μὴ σπάσουν;

— Τί λὲς γέρω-ντορῇ, θ' ἀνοίξης τροχασμὸ, θὰ
καλπᾶσεις, θὰ χυθεῖς δρολάπι καὶ σίφουνας προσβοιή,
θὰ γίνεῖ τὸ κορμί σου μιὰ σαῖτα; Ὁ ἀκούσεις σπι-
ροῦνι στὴ σάρκα ἢ νὰ πάρω μαστίγι;

Δὲν ἀπαντᾷς. Τὸ χλιμίντρισμα βαρὺ δὲν τ' ἀφήνεις
μῆδε τὴν ὀπλὴ βουίστρα. Γιατί;

— Ἄ, γέρω-ντορῇ, σᾶμπως τὰ νύχια θὰ ματώσουν
στὶς κακοτοπιές, σᾶμπως τὰ πόδια θὰ λιγύσουν στὶς
ἀνηφοριές, θὰ γλυστρήσουν, σισύφεια πέτρα, στὸν
κατήφορο!...

Τὰ μάτια σου κουρασμένα πού μὲ κυτοῦν κἀτι μού
λένε. Τὰ μάτια σου μοιάζουν μὲ τὰ βουρκαωμένα μά-
τια τοῦ γέροντα ἐπίστρατου. Διαβάζω. Πόσα δὲ βλέπω!
Κι' ἡ ἀπάντηση νάτη:

— Τί θέλουμε ἐμεῖς στὴς ζωῆς τὴν κονίστρα!

Γέρικο, κοκκαλιάρικο ἄλογο, ποιά μοῖρα σὲ τρά-
βηξεν ἀπ' τὸ παχνί ποῦ μελλες νὰ γείρεις!...

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

— Γιὰ τὸ καινούριο βιβλίον τοῦ κ. Κ. Χατζόπουλου «Τά-
σω, Στὸ σκοτάδι κι' ἄλλα δηγήματα» θὰ δημοσιέψουμε στὸ
ἐρχόμενο φύλλον κριτικὸ ἄρθρο τοῦ Ρήγα Γκόλφη.

— Γιὰ τὸ «Κριτικὸ περιβόλι» τοῦ Ξενοπούλου δημοσιέψε
χρονολόγημα στὴν «Ἐστία» στὶς 29 τοῦ Φλεβάρη ὁ Παῦ-
λος Νιρβάνας μὲ τὸν τίτλο «Μταξές», ἄρθρο στὸ «Θοῖαμβο»
στὶς 4 τοῦ Μάρτη ὁ Χ. μὲ τὸν τίτλο: «Ἄς ἀκουσθοῦν
ἄλλοι» — κ' ἔχει ὁ Θεός!

ΚΡΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

PRÓ DOMO MEA

B'. (*)

Αὐτὸς εἶνε ὁ «Ξενοπουλισμὸς» κι' ὄχι ἐκεῖνος πού λέει
ὁ «Νουμάς». Δὲν παραδέχομαι πὼς ἔγραψα ποτὲ σὰν
κριτικὸς ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο πού φρονῶ σὰ συγγραφέας.
Ἐδῶ εἶνε τὰ ἔργα μου, ἐδῶ εἶνε κ' οἱ κριτικὲς μου.
Προκαλῶ ὅποιονδήποτε νὰ μοῦ δεῖξῃ εἰς τὰ πρῶτα, μὰ
ὄπερ ὅλη ἀπὸ κείνες πού καταδίκασα μὲ τίς δευ-
τερες. Ἀξιοκατάκριτος βέβαια θὰ ἦμουν, ἀν μεταχει-
ρίζομαι εἰς τὰ φιλολογικὰ καὶ τὰ θεατρικὰ μου ἔργα
ἄλλους τοὺς τύπους κι' ὅλα τὰ ιδιώματα τοῦ ψυχარი-
σμοῦ πέρα-πέρα, ἀφοῦ τὰ κτύπησα εἰς κριτικὲς μου
καὶ πολλὰς φορές μάλιστα τὰ σατύρισα. Ἀλλὰ δὲν τὸ
κάνω. Ἀπεναντίας γράφω τὴ ζωντανή μου γλώσσα
ὅπως νεμίζω ἐγὼ πὼς πρέπει καὶ μπορεῖ νὰ γράφεται,
γιὰ νὰ χρησιμεύῃ εἰς τὸν καλλιτέχνη πεζογράφου, καὶ με-
ταχειρίζομαι τὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς μὲ κἀμα-
ποσες ἐξαιρέσεις. Γιατί, ἔχω τὴν πεποίθησιν, πὼς
χωρὶς αὐτές, δημοτικὴ πεζογραφία δὲν μπορεῖ νὰ
σταθῇ ἀκόμα. Οὔτε πού ἡ πείρα μ' ἔκαμε ὡς τώρα
νὰλλάξω ἰδέα, γιατί μὲ τὸ δικό μου σύστημα, — πού
τὸ παραδέχθηκα ὁ λάκκις ὁ Κρουμπάχερ καὶ
τὸ λέει καθαρὰ καὶ ἑξάστερα εἰς τὸ τέλος τοῦ περιήρημου
βιβλίου του γιὰ τὸ Ζήτημά μας, — κι' ὄχι μὲ τὸ σύ-
στημα τοῦ ψυχαρισμοῦ, κατάφερα νὰ γράφω ρομάν-
τα σὲ μιὰ γλώσσῃ, πού ἐνῶ εἶνε καθαυτὸ δημοτικὴ
κι' ὁλοζώντανη, ὄχι μόνον τὴ διαβάζει ὁ λαὸς ὁ κἀσ-
μος χωρὶς νὰ ξαφνιασθεῖ καὶ χωρὶς νὰ θυμῶνῃ,
ἀλλὰ καὶ τὸ συγγραφέα εὐκολοῦναι νὰ ἐκφράζει ἐκεῖνο
πού θέλει, χωρὶς θυσία καὶ χωρὶς ὑποχώρησιν. Μιὰ
γλώσσα ὄργανο κι' ὄχι γλώσσα-σκοπὸ. Τὸν Ψυχάρη
ὅμως τὸν ἀγαπῶ, τὸν τιμῶ, τὸν θαυμάζω καὶ τὸν εὐ-
γνωμῶ, — κ' αὐτὸ εἶνε πού δὲν μποροῦν νὰ κατα-
λάθουν μερικὸι-μερικὸι καὶ τοὺς φαίνεται πὼς ἀντι-
φάσκω, ἢ πὼς τὰ μπαλῶνω, ἢ πὼς εἶμαι μισός,
καὶ δὲν ξέρω τί ἄλλο, — γιατί Αὐτὸς μοῦ ἀνοίξε
τὰ μάτια καὶ γιατί, ἀν δὲν ἦσαν πρῶτα τὸ σύστημά Του,
δὲν θάχα κ' ἐγὼ σήμερα, μὲ τὸ δικό μου σύστημα, τὴ
γλώσσά μου, οὔτε θὰ μπορούσα νὰ καυχίμαι πὼς
διαβάζομαι περισσότερο, ἢ εἰς τὸν Ἑλληγισμό, ἀπὸ
κάθε ἄλλο δημοτικιστὴ πεζογράφου. Ἀλλήθεια πατριώτης
μου ὁ μεγάλος προφήτης, ὁ Σολωμός! ἀλλὰ τὸ «Διά-
λογὸς» του τὸν εἶχα κ' ἐγὼ ξεχασμένο, ὅπως εἶποι μαρ
ἐδῶ εἰς τὴν Ἀθήνα! κ' ἀν δὲν ἦταν ὁ Ψυχάρης νὰ μὲ
ξεκουνήσῃ μὲ τὸ «Ταξίδι» Του, ὅπως εἶπος μας, ἀ-
κόμα τὸνεῖρό μου θάταν κλιμένα ἢ «καλλιέργεια τῆς
καθαρευούσης», ὁ γελοῖος «ἰτικισμὸς» τῆς «Μη-
τριᾶς» καὶ τοῦ «Νικόλα Σιγαλοῦ» καὶ θὰ καταγίνου-
μον ἴσως ἀκόμα, εἰς διηγήματά μου, νὰ μεταφράζω
τὸ φλυτζάνι κ' αὐτὸ σκόν καὶ τὸ πιατάκι... ὅσο-
κρατήριον!! Κι' αὐτὸ πού λέω τώρα ἐγὼ, χρεω-
στεῖ νὰ τὸ κηρύττει καὶ καθίνας ἀπ' ἔσους γράφουν
σήμερα καὶ διαβάζουνται. Ὅλη ἡ νέα μας λογοτεχνία,
ἢ ἀναγεννημένη, φωνάζει: «τιμὴ καὶ εὐχὰ εἰς τὸν Ψυ-
χάρη!»

Ἄλλ' ἂς γυρίσωμε στὸν «Ξενοπουλισμὸν» τοῦ «Νου-
μά». Δὲν παραδέχομαι πὼς καταιδάζω τὸ ἐπίπεδο τῆς
Τέχνης μου θεληματικὰ, γιὰ νὰ ἔχω περισσότερες παρα-
στάσεις εἰς τὰ θεάτρα καὶ περισσότερους ἀγοραστὲς εἰς

(*) Τὸ Α'. εἰς τὸ περασμένο φύλλον.

βιβλιοπωλεία. Ο «Νουμάς» κάνει μιὰ πολύ μεγάλη παρεξήγηση. Ἄν τὸ λέγῃ αὐτὸ γιὰ τὴ γλώσσα, ἄς εἶνε βέβαιος, πὼς τὰ βαθεῖα ψυχαρικὰ δὲν τὰ γράφω, ὄχι γιὰτὶ φοβῶμαι μὴ χάσω ἀναγνώστες ἢ θεατὲς, ἀλλὰ γιὰτὶ δὲν ἀρέσουν ἕξ ἐμένα τὸν ἴδιο. Τὴ στιγμὴ ποῦ θὰ μοῦ ἄρετε νὰ γράψω πληκτικὸς καὶ ἀκαλαισθητικὸς, σὰν τὸ Χατζόπουλο, τὸν ἀκαλαισθητικὸν, θὰ τᾶγραφα, χωρὶς νὰ δώσω πεντάρια ἂν δὲ θὰ μὲ διάβαζε κανένας. Κι' ἂν δὲ θὰ μπορούσα τότε νὰ ζήσω μὲ τὴν πέννα μου, θὰ ζητούσα κ' ἐγὼ μιὰ θέση, ποῦ, σὰς βεβαιώνω, θὰ μοῦ τὴν ἔδιναν πρόθυμα, — καὶ θὰ γίνουμον γραμματέας σὰν τὸν Πιλαμά ἢ τμηματάρχης σὰν τὸν Δροσίη. Ἄν τὸ λέγῃ πάλι γιὰ τὴν οὐσία ἢ τὸ εἶδος τοῦ ἔργου μου, ὁ «Νουμάς» κάνει ἀκόμα μεγαλύτερο λάθος. Ἡ τεχνοτροπία μου εἶνε τέτοια, ὥστε νὰρέτῃ καὶ στὸν κόσμον, χωρὶς ἐγὼ νὰ τὸ κυνηγῶ καθόλου. Πιτὲ μου δὲν εἶπα: «στάσου τώρα νὰ γράψω ἕνα διήγημα γιὰ τοὺς πολλοὺς» ἢ «στάσου τώρα νὰ γράψω καὶ κανένα γιὰ τοὺς λίγους». Γράφω, ὅτι μὰρέσει, ὅτι μοῦ ἔρχεται κι' ὅτι βγῆ. Μερικὰ, εἰν' ἀλήθεια, βγαίνουον περισσότερο γιὰ τοὺς λίγους ἄλλα πάλι: τειριζῶν καλλίτερα στοὺς πολλοὺς. Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν φταίω. Δὲν τὸ προῦπολογίζω. Ἐρχεται μονάχο του. Γενικὰ ὅμως, καὶ μπορῶ νὰ πῶ σχεδὸν πάντα, ἢ τέχνη μου εἶνε καὶ γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ γιὰ τοὺς λίγους. Καὶ θὰ θυμίσω στὸ «Νουμά», γιὰ παράδειγμα, τὸν «Κακὸ Δρόμον». Εἶνε, ἀπὸ τὰ διηγῆματά μου, ἕκαστον ποῦ σταμάτησε περισσότερο τὴν προσοχὴ τῶν ἐκλεκτῶν. Ὅλοι συμφωνοῦν πὼς δὲν ἔγραφα ὡς τώρα ἀνώτερο καὶ μερικὸ πιστεύουον, ὅτι δὲν ἐγραφήθη ἀνώτερο στὴν Ἑλλάδα. (**) Αἰσιῶν κανένα μου δὲ διαδόχῃ με περισσότερο πάθος ἀπ' αὐτὸ τὸν «Κακὸ Δρόμον». Ποῦ θὰ πῆ, ὅτι τὸ ἐπίπεδο τῆς Τέχνης μου δὲν τὸ χαμηλώνω ἐγὼ, ἀλλὰ χαμηλόνει μονάχο του ὅσο κι' ἂν δρισκεται ψηλά, γιὰτὶ, — κατὰ δυστυχίαν μερικῶν ποῦ θέλουον νὰ κάνουν τοὺς μεγάλους κι' ἀπόστολους τεχνίτες, — χαρακτηριστικὸ, ἀλάνθαστο γνώρισμα τῆς ἀληθινῆς Τέχνης, εἶνε νὰρέση καὶ ἐτοὺς πολλοὺς καὶ ἐτοὺς λίγους.

Στὸ θέατρο ὅμως; — θὰ μὲ ρωτοῦσε τώρα κάποιος. Ὅταν γράφω ἕνα σοβαρὸ δρᾶμα, δὲν προσπαθῶ νὰ ὑψώσω τὸ ἐπίπεδο τῆς Τέχνης μου; Κι' ὅταν πάλι γράφω μιὰ κωμῳδία ἢ μιὰ φάρσα, δὲν τὸ καταβιάζω θεληματικὰ; Κατὲ ἄλλο! Ἐγραψα δρᾶματα ποῦ μούδωσαν πολὺ περισσότερο κέρδη ἀπὸ κωμῳδίες μου, κ' ἔγραψα κωμῳδίες, ποῦ ἔλαμναν περισσότερες βραβυῖες ἀπὸ φάρσες μου. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ θέατρο, γράφω χωρὶς κανένα προῦπολογισμό, ἕκαστον ποῦ μὰρέσει: κι' ἐκεῖνο ποῦ μούδωρεται. Ἐχω μιὰ ἐμπνευση γιὰ τραγωδία; θὰ γράψω μιὰ τραγωδία σὰν τὸ «Ψυχὸσάρκα» ποῦ ἄρετε καὶ τοῦ Χατζόπουλου καὶ τοῦ Ποριώτη. Ἐχω μιὰ ἐμπνευση γιὰ φάρσα; θὰ γράψω μιὰ φάρσα σὰν τὸ «Δὲν εἰμ' ἐγὼ», ποῦ ἄρεσε καὶ τοῦ Φώτου Πολιτῆ καὶ τοῦ Ἀλέξανδρου Ἀστέρη. Ἀλλὰ καὶ τὸ «Ψυχὸσάρκα» καὶ τὸ «Δὲν εἰμ' ἐγὼ» ἀρέσουν τὸ ἴδιο ἕξ ἕλο τον κόσμον, «καθένα στὸ εἶδος του» ὅπως λένε κι' οἱ κυρίες, ποῦ κοιτάζουον στὴ σκηνὴ μὲ τὰ φασμακίον. Δὲ φταίω πάλι: ἐγὼ, δὲν τὸ κάνω ξεπίτηδες. Τὸ μόνο ποῦ κάνω ξεπίτηδες, εἶνε ὅτι, καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, τὰ γράφω μὲ δλη μου τὴν καρδιά, μὲ δλη μου τὴν ψυχὴ, μὲ τὴν ἴδια γνώση, εὐαικρίνεια κ' εὐσυνειδησία. Ὅπως οἱ πικρατικοὶ Ἱπποταες, κάνω κ' ἐγὼ ὅ, τι πρέπει καὶ

(*) Π. χ. ὁ Ἱ. Ζερβός, ὁ Ἡ. Κουλουβάτος, ὁ Μανώλης Κιλομοίρης, ἢ Κω Σπανοῦδης κ. ἄ.

ἄς βγῆ ὅ, τι θέλει. Ἡ ποῦ ἀξιοδακρυτὴ φιλολογικὴ πρόληψη εἶνε νὰ νομίζῃ κανένας πὼς ἄμα τὸ θεατρικὸ ἔργο ἀρέσῃ στὸν κόσμον καὶ στέκεται στὸ πρόγραμμα περισσότερο ἀπὸ δυὸ βραδυῖες, δὲν ἔχει καὶ μεγάλη ἀξία, ἢ πὼς ὁ συγγραφέας του συνθηκολόγησε μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ του συνειδήση, γιὰ νὰρέση. Μπορεῖ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ, μὲ τρόπο ποῦ δέβαια δὲν τὸν γνωρίζω, μερικὸι τενεκέδες, ἄνθρωποι χωρὶς ἄλλο ταλέντο παρὰ μόνο ὅσο χρειάζεται γιὰ τὴ διομηχανικὴ ἐκμετάλλευση τῆς πέννας. Ὅπως μπορεῖ νὰ κάνουν τὸ ἀντίθετο κ' οἱ ἄλλοι τενεκέδες, ποῦ ἐννοοῦν νὰ ποζάρουν γιὰ ἴψην. Ἄδύνατο ὅμως, φυσικῶς ἀδύνατο, νὰ τὸ κάνῃ κ' ἕνας ἀληθινὸς συγγραφέας «μὲ ταλέντο καὶ μὲ θέση δικλευτῆ» Μόνο ἀπὸ τὴν παρεξήγηση ποῦ εἶπαμε, ἢ ἀπὸ μιὰ σκόπιμη διαστροφή τῆς ἀλήθειας, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τοῦ τὸ φορτώσῃ. Ἄλλο ζήτημα τώρα ἂν μὰρέση νὰρέσουν τὰ ἔργα μου ἢ ἂν μὰρέση νὰ κερδίζω ἀπ' αὐτὰ καὶ λίγες χιλιάδες. Ὁ Σπύρος Μελάς κάποτε μοῦ εἶπε: «Δὲν γράφω τὸ δρᾶμά μου γιὰ ποσοστά. Ἄμα τὸ γράψω ὅμως... θέλω τὰ ποσοστά μου!» Μὰ εἶνε τόσο δύσκαλο νὰ καταλάβῃ κανεὶς αὐτὴ τὴν διαφορὰ; Ὁ καλλιτέχνης δὲν γίνεται ἐμπορος, παρ' ἂφοῦ τελειώσῃ τὸ ἔργο του.

Ὁ «Νουμάς» ὅμως, ποῦ θέλει τώρα νὰ πιστέψω καὶ καλὰ, πὼς ποτὲ δὲν ἔβρισε ἔργο μου, ἔχει μιλῆση μὲ τὴ μεγαλύτερη περιφρόνηση γιὰ δλα μου τὰ θεατρικὰ. Τοὺς ἀρνῆθηκε καὶ τὴν παραμικρὴ φιλολογικὴ ἀξία καὶ τὰ ἠνόμασε βιομηχανικὰ ἢ ἐμπορικὰ, ὅλα, ἀδιάκριτα, ἀξεχώριστα, κ' ἐκεῖνα ποῦ ζετρήσανον τὸν κόσμον, κ' ἐκεῖνα ποῦ δὲν τὸ ἄρασαν καθόλου.

Πὼς νὰ ξηγήσω κι' αὐτὸ τὸ παράξενο, ἂν ὄχι μὲ τὸν τρόπο ποῦ ξηγήσα καὶ τᾶλλα; Οἱ διάφοροι κριτικοὶ τοῦ «Νουμά» — γιὰτὶ δέκα χρόνια ποῦ γράφω γιὰ τὸ θέατρο, δὲν πιστεύω νὰ μ' ἔκρινε πάντα ὁ ἴδιος, — ὑπακούονε στὸ νεῦμα ποῦ μ' ἐξοριζεῖ ἀπὸ τὸν Κύκλο σὰν ἀντιψυχαρικὸ. Τὰ θεατρικὰ μου ἔργα κτυπήθησαν ἔτσι, μόνο γιὰτ' ἦταν δικὰ μου. Ἄν τᾶγραφε κανένας ἄλλος, θάταν ἀριστοτεχνήματα. Καὶ γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ αὐτὴ ἡ ἄδικη πολεμικὴ, ποῦ μπορούσε νὰ κινήσῃ τὴ δυσπιστία, βγῆκε τὸ παράδοξο δόγμα, ποῦ πολλοὶ ἀνεξέταστα τῶχαψαν, ὅτι τάχα ὁ Ἐνὸπουλος εἶνε μόνο καλὸς διηγηματογράφος, ἀλλὰ ὡς δραματικὸς δὲν ἀξίζει τίποτα!!

Ἡ ἀλήθεια εἶνε, πὼς αὐτὸ τὸ λέει κι' ὁ ἀγαπητὸς μου Σπύρος Μελάς, χωρὶς νὰ εἶνε ψυχαριστὴς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ξεχνοῦμε, πὼς ὁ Σπύρος Μελάς εἶνε κι' ἄνθρωπος, εἶνε καὶ δραματικὸς ὁ ἴδιος. Ἐτυχε, βλέπετε. Ἄν ἐτύχαινε τὸ ἐναντίο, ἂν δηλαδή ὁ Σπύρος Μελάς, ἀντὶ νὰ γράφῃ δρᾶματα, ἔγραφε διηγήματα, τότε, στενοχάζουμαι, ἐγὼ θὰ ἦμουον μεγάλος δραματικὸς ἀλλὰ γελοῖος διηγηματογράφος. Ὁ μόνος δραματικὸς ποῦ παρῶδεχεται ὁ Σπύρος Μελάς, ὅστερ' ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, εἶνε ὁ κ. Χόρν. Κι' αὐτὸ πολὺ φυσικὸ: Τὰ δρᾶματα τοῦ κ. Χόρν κάνουν λιγώτερες παραστάσεις κι' ἀπὸ τὰ δρᾶματα τοῦ Σπύρου Μελά. Δὲν θέλω μ' αὐτὸ νὰ κατηγορήσω τὸν ἔξοχο συνάδελφό μου ποῦ κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν θαυμάζω καὶ τὸν θεωρῶ πρῶτον καὶ καλλίτερον. Ὅσο μεγάλος δραματικὸς καὶ ἂν εἶνε κανεὶς, μπορεῖ νὰνε κι' ἄνθρωπος μὲ τὶς ἀδυναμίες του, τὶς καλλιτεχνικὲς του μάλιστα ἀδυναμίες, γιὰ νὰ μὴ χωνεύῃ ἕνα συγγραφεὶα, μὲ ἀναγνωρισμένη πάντα ἀξία, ποῦ μπορεῖ μ' ἕνα δρᾶμά του νὰ κάνῃ πενήντα κ' ἑκατὸ βραδυῖες. Ἐπειτα ὁ Μελάς δὲν ἐπαγγέλλεται τὸ μεγάλο κριτικὸ.

Ὁ Κώστας Ἐ Χατζόπουλος ὅμως, ποῦ τὸν ἐπαγγέλλεται;.. Ἀκοῦστε κι' αὐτὴ τὴν ἱστορία τοῦ

μεγάλου μας κριτικού και πητέ μου αν είναι για γέλια ή για κλάματα. "Όταν βγήκε ο τελευταίος τόμος των διηγημάτων μου («Κακός Δρόμος», «Μάγκalos», «Κελαϊδισμοί», «Μελλοθάνατη» και τὰ ρέττα), ο Χατζόπουλος τόν έκρινε στην άλεξανδρινή «Νέα Ζωή» με τόν τιμητικότερο για μένα έθουσιασμό. "Έγραψε πώς είμαι ένας «έκλεχτός συγγραφέας» από τούς λιγιστούς; πού έχουμε γύρω μας, —κι' αυτό χωρίς κανένα μπορεί ή στοχάζομαι, —και πώς τὰ διηγήματά μου, ο «Κακός Δρόμος» προπάντων, δεν είναι πιά άπλές δοκιμές, αλλά στα θμολί αλήθινοι στην εξέλιξη της νεοελληνικής τέχνης. Μεγάλα λόγια τελοςπάντων κι' από κείνα πού ο άσττηρός και μετρημένος Χατζόπουλος δεν τὰ έπε για όποιονδήποτε.

Βγαίνει σέ λίγο το «Θέατρό» μου κι' ο ίδιος ο Χατζόπουλος το κρίνει πάλι στην ίδια «Νέα Ζωή». "Αλλά τώρα μιλά γι' αυτό με τήν έσχατη περιφρόνηση. Τίποτα δεν τάρεσει από κεί-μέσα. Πουθενά δεν βρίσκεται ούτε έγος άξιας. "Αναγνωρίζει μόνο κάποια «προσπάθεια» στην «Ραχήλ» και στο «Ψυχοσάββατο», αλλά κι' αυτά τού φαίνονται στο τέλος χαλασμένα. "Όσο για τή «Μονάκριθη», τή θεωρεί καλή μόνο... για κινηματογράφο. Γενικώς, το «Θέατρό» μου δεν άξίζει τίποτα, μηδενικό. — "Όμολογώ, ότι ή κριτική αυτή δεν θά μουκανε καμμιά ιδιαίτερη εντύπωση και θά τή θεωρούσα άπλώς σεβαστή όπως κάθε γνώμη, αν δεν είχε προηγηθί ή άλλη των διηγημάτων. "Αλλά για να έχω διαβάσει πρώτα αυτή, ή καινούρια με βύθισε στην μεγαλύτερη άπορία. Πώς μπορεί ποτέ, έλεγα με το νομ μου, ένας καλός κριτικός, σαν το Χατζόπουλο, να φρονή πώς ο ίδιος άνθρωπος, ο ίδιος συγγραφέας, ο ίδιος νομς, ή ίδια ίδιουσυγκρασία, μπορεί να βγάξη διηγήματα πού άξίζουνε τόσο πολύ, και στον ίδιο καιρό, θεατρικά έργα πού να μήν νάξίζουνε καθόλου; "Όχι ένα δράμα, αλλά κ' ένα γράμμα να γράψη ο άνθρωπος πού έγραψε κάποιο έξοχο διήγημα, δεν μπορεί παρά νάχη κι' αυτό τήν άξία του, σαν έργο το υ' ιδίου ανθρώπου. Κ' επιτέλους, στο βίθος, δράμα, κωμωδία, διήγημα, ρομάντσο, δεν είναι άπάνω-κάτω το ίδιο πράγμα; και δεν είναι αλήθεια πώς εν' αλήθινον διήγημα ή ρομάντσο έχει πάντα μέσα του κάτι δραματικό, και πώς αυτό το δραματικό είναι πάντα ή ουσία της μεγάλης τέχνης; Παραδέχου και πώς ένας «έκλεχτός συγγραφέας από τούς λιγιστούς», μπορεί να συνθέτη καλύτερα τὰ διηγήματά του παρά τὰ δράματα. Αυτό έρχεται στην λογική. "Αλλά πώς θά παραδεχθώ ποτέ πώς ο ίδιος «έκλεχτός» μπορεί να βγάλη ένα τόμο με διηγήματα για τούς μεγαλύτερους ένθουσιασμούς; και κατόπι ένα τόμο με θεατρικά έργα, για το περιφρονητικότερο πέταμα; Αυτό δεν έρχεται στην λογική.

Κι' όταν ήλθε στην Αθήνα ο Χατζόπουλος, —γιατί αυτά τάγραψε από τή Γερμανία, — του εμπιστεύθηκα φιλικά τήν άπορία μου και τόν παρακάλεσα να μου δώση μιá εξήγηση, να καταλάβω.

— Δεν ξέρω, μου άποκρίθηκε. Τὰ διηγήματά σου μ' ένθουσιασαν. Τὰ θεατρικά σου με άγαναχτισαν.

— Μ' αυτό, φίλε μου, δεν μπορεί να το λέη ένας κριτικός. Άβριο έξοχα σε άγανακτεί ένα διήγημά μου και σ' ένθουσιάζει μιá κωμωδία μου. Τι' σημαίνει; Τό ζήτημά μας είναι άλλο: Αύτὰ τὰ θεατρικά πού σάγαναχτισαν, μπορεί ποτέ να μήν έχουν κάποια άξία, κ' επομένως νάπαιτουν το σε δ α σ μ ο του κριτικού, άφου τάγραψε ο ίδιος «έκλεχτός» του «Κακού Δρόμου», και του «Μάγκalos»;...

— Να! έλεγε ο Χατζόπουλος.

— "Όχι ποτέ! έπέμενα εγώ.

Κι' ανοίξαμε μιν άτέλειωτη συζήτηση. "Αρχισα να τού θυμίζω δράματά μου, να τού αναλύω σκηνές, να τού τις συγκρίνω μ' άνάλογες από διηγήματά μου, να τόν παρακαλώ να μου πη τήν ούσιαστική διαφορά, να τού αναφέρω κομμάτια διλόγων κι' από τὰ δυο είδη, να τού εξηγώ επιτέλους; πώς γίνεται ένα διήγημα και πώς το ίδιο μπορεί να γίνη δράμα ή κωμωδία, για να τόν κάμω νάνγνωρίση πώς δεν διαφέρει παρά ο τ ρ ο π ο ς, πού δεν μπορεί νάχη και τόση πολλή σχέση με τή βαθύτερη άξία μιάς ιδέας, μιάς εμπνευσης, ενός θέματος. Τού κάκου! ο Χατζόπουλος δεν ήθελε νάκούση τίποτα. "Τὰ διηγήματά σου, μου έκοπάνιζε, είναι Τέχνη! τὰ θεατρικά σου δεν είναι Τέχνη. "Αναγκάσθηκα τότε να τού θυμίσω άλλα έργα, ξένα, όχι βέβαια ισοδύναμα, άλλ' άνάλογα κάπως με τὰ δικά μου, — από κείνα πού παίζονται 'ς όλο τόν κόσμο θριαμβευτικά και θεωρούνται στολίδια της θεατρικής φιλολογίας του τόπου τους, — και να τόν παρακαλέσω να μου πη, γιατί τάχ' αυτά, στο βάθος, είναι «πιό τέχνη» από τὰ δικά μου. Και ξέρετε τί μου άποκρίθηκε τότε ο Χατζόπουλος; Δεν θά το πιστέψετε, αλλά μπορεί να σάς όρκισθώ.

— "Α, ναί! μου κάνει, το ξέρω, από τὰ γαλλικά του Ροσταν, του Καπού, του Μπερυσταίν, του Μπαταίγ, και πάει λέοντας, τὰ δικά σου είναι άνώτερα. Μπορεί να μήν έχουν τή σκηνική τους τέχνη, τή φόρμα, έρχονται όμως πιό κοντά στο νόημα της Τέχνης.

Καταλάβετε λοιπόν τίποτα; "Ο Χατζόπουλος, για τὰ θεατρικά μου έργα, έχει πολύ μεγαλύτερη ιδέα απ' ότι έχω γι' αυτά εγώ ο ίδιος! Γιατί εγώ άξαφνα πιστεύω πώς είναι πολύ καλύτερα, και στην σκηνική τέχνη, και στο νόημα της Τέχνης, από τάρισουρηγήματα του σύγχρονου Γαλλικού Θεάτρου. Μακάρι να μπορούσα νάγραφα ποτέ μου ένα «Συρανώ», ένα «Αριστερό Χέρι», ένα «Ισραήλ», ένα «Τρελλοκόριτσο», ή μιá «Μωρά Παρθένο». "Αφίνω σε τις γαλλικές φάρσες και τις κωμωδίες, πού καμμιά φιλολογία, κανενός τόπου και καμμιάς εποχής, δεν έχει τελειότερες! Και όμως, με τέτοια ιδέα, πού εγώ ο ίδιος δεν τολμώ να τήν έχω, ο Χατζόπουλος έγραψε για το «Θέατρό» μου, όπως δεν θάγραφα για τήν τελευταία φυλλάδι! "Ετελείωσε! "Από κείνη τή στιγμή έχασα κάθε ιδέα πού μπορεί νάχη για το Χατζόπουλο τόν κριτικό. Δεν είναι πιά λογικός, δεν είναι συνεπής. Δε με συγκινεί πιά ούτε ο έπαινός του, ούτε ή κατηγορία του (*).

(* "Ο κ. Φώτος Πολίτης είναι πολύ πιό συνεπής από τόν κ. Χατζόπουλο. "Εκείνος τουλάχιστο μου άρνείται κάθε άξία, και στα διηγήματα, και στα θεατρικά, και στα σοβαρά, και στα έλαφρά, και σ' όλα. "Ετσι μάλιστα, είναι λογικό, το καταλαβαίνω. Θάρρος μόνο ομμείο χροιάζεται για να το πη κανείς, και γερμανικά σοφίσματα για να το ύποστηρίξη. "Εν' από τὰ σοφίσματα του κ. Φώτου Πολίτη, το πιό χαριτωμένο, είναι αυτό: "Επειδή, λέει, ή φάρσα μου «Δεν είμ' εγώ!» παρουσιάζει και κά τοια καλλιτεχνικά στοιχεία, πού μπορούσα να τὰ εκμεταλλευθώ για να κάμω ένα έργο άνώτερο, δεν πρέτει... νάχω πολλή πεποίθηση στα σοβαρά μου έργα. Χαρά στην λογική! Κάθε χριστιανός, αν εύρισκε πραγματικώς στο «Δεν είμ' εγώ!» κ α τ ι τ ι, θάλεγε: "Ιδές τόν αλήθινον συγγραφέα: Μιά παληοφάρσα γράφει για τόν Πλάσσα, και πάλι κάτι της δίνει. —μιá ούσια, ένα βίθος, πού δεν τώχει κάθε φάρσα. "Ο κ. Φώτος Πολίτης το βλέπει αυτό το κ α τ ι, και συμπραίνει ο ι γ ι' αυτό... είμαι τενεκέ! "Ας πιστέψη ο νεαρός κριτικίστρος ότι ποτέ

Τί τὰ θέλετε! Ξεκαρδίζουμαι στὰ γέλια όταν ἀκούω ἔτι τὰ διηγήματά μου ἔχουν ἀξία καὶ θὰ ζήσουν, — ἂν δὲν τὰ συνεπάρῃ ὁ καιρὸς, λέει ὁ Παλαμάς, — ἀλλὰ τὰ θεατρικά μου, χωρὶς ἔχως πνοῆς, θὰ ψοφήσουν. Ἐλοιπόν! μοῦ φαίνεται, ἔτι θὰ συμβῇ ὀλωσθῆναι τὸ ἀντίθετο. Τοὺς νέους διηγηματογράφους, ποὺ θὰ κάμουν νὰ ξεχασθοῦν τὰ φτωχὰ μου διηγήματα, τοὺς βλέπω νὰρχουνταί ὀλοένα, νὰ πλακώνουν. Ἐκείνων ἕως ποῦ θὰ κάμῃ ἔτι, ἕκαστα ἐγὼ στὸ Ἑλληνικὸ θέτρο. — αὐτὸ τὸ μικροῦτσικο, ἀλλὰ τὸ γνήσια θεατρικὸ καὶ ἀληθινὰ ρομάνικο, — δὲν τὸν βλέπω ἀκόμα. Φαίνεται ἔτι θάργγησῃ. Ὅπως δὲν ἔχω, βεβαίως, ποὺ αὐτὸς δὲν θάναί ὁ κ. Π. Χόρν. Θάλλῃ λοιπὸν καιρὸς, καὶ πολὺ γρήγορα, ποὺ οὔτε «Κακὸς Δρόμος» θὰ διαδίδεται πιά, οὔτε «Κόκκινος Βράχος»... Ξεκασμένα καὶ σκονισμένα, θὰ κοιμούνται στῆ Βιβλιοθήκη, γιὰ νὰ τὰ ξεσκονίσῃ κάποιος-κάποιος κανένας ἰδιότροπος ἢ μανιακὸς ἱστοριοδίφης. Ἀλλὰ ἔσο ὑπάρχει; αὐτὸ τὸν τόπο ἑλληνικὸ θέατρο, τέχνη, καλαισθησία, εὐαισθησία, ἀνθρώπινη διάθεση γιὰ δάκρυα ἢ γιὰ γέλια, πάντα θὰ παίζεται ἢ «Φωτεινὴ Σάντρα», ἢ «Στέλλα Βιολάντη» — μὲ τὸ πείλημα μάλιστα τοῦ Παλαμά καὶ μὲ τὴ μουσικὴ τοῦ Καλομοίρη, — τὸ «Ψυχασάδατο», ὁ «Πειρασμός» καὶ προπάντων τὸ «Φιόρο τοῦ Λεβάντε». Ἄν θὰ ζῶ καὶ ἀφοῦ πεθάνω, μόνον στὸ θέατρο θὰ ζῶ. Καὶ καθὼς θὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴ παραστάσεις μου, οἱ πιὸ γραμματισμένοι θὰ λένε μὲ γέλια στοὺς ἄλλους:

— Αὐτὸς ὁ Ξενοπούλος, ξέρετε, ἔχει γραμμένα καὶ κάτ' διηγήματα... ἀπὸ κείνα. Φαντασθῆτε ἑμῶς, ἔτι οἱ σύγχρονοί του τὰ εὑρισκαν ἀνώτερα ἀπὸ τὰ θεατρικά του! Κριτικούς ποὺ τοὺς εἶχε καὶ ἡ Ἑλλάδα στὰ 1900; Νὰ μὴ βιάσκαθον!...

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κ' ΕΝΑ ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Πρέπει νὰ προσθέσω λίγα λόγια, γιὰ τὰ περιεργὰ γράμματα ποὺ ἔλλαξαν ὁ κ. Ποριώτης καὶ ὁ φίλος μου Ταγκόπουλος. Ὁ πρῶτος βλέπει τώρα πῶς τοῦ κάκου ταραχθῆκε, γιὰ τὸ ἐστὶν ἀρθρο μου αὐτὸ δὲν ἀσχολήθηκα καθόλου μὲ τὴ σοφολογιότητά του. Ὅσο γιὰ τὴ θεωρία του «περὶ πολιτικῆς καὶ συστήματος», τὴ βρῶσκω ἀρκετὰ ἀστεία καὶ ὑπαγορευμένη μόνον ἀπὸ τὸν ἄδικο φόβον ποὺ εἶπα. Ἀλλὰ καὶ σωστὴ νῦν, πάλι ἐγὼ θὰ εἶχα κάθε δικαίωμα, κατὰ τὸν κ. Ποριώτη, νὰ μιλήσω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, γιὰ τὸ ἐγὼ, κατὰ τὸν κ. Ποριώτη, στὴν τέχνη μου εἶμαι μὴ κορυφή. Ἄν ὁ κ. Ποριώτης, ποὺ μὴ φορὰ τὸ ἀναγνώριζε, — καὶ ὅποτε θέλει τοῦ τὸ δείχνω γραμμένο, ἀπὸ τὸν ἴδιον, — σήμειον κάνει πῶς δὲν τὸ ἀναγνώριζε, τόσο τὸ χειρότερον γιὰ τὸν κ. Ποριώτη. Οὔτε φταίω βέβαια ἐγὼ, ἂν δὲν βλέπει, ἢ ἂν κἀνὴ πῶς δὲν βλέπει, τοὺς «καινούργιους δρόμους» ποὺ ἀνοίξα ἔς ὅτι καταπιάστηκα ὡς τώρα, οὔτε ἂν δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ, γιὰ τὸ δὲν εἶνε βέβαια γιὰ τὸν καθέ-

δὲν ἐγέλασα στὴ ζωὴ μου περισσότερο, παρὰ όταν ἐδιάβασα αὐτὴ τὴν κριτικὴν του. Ἡ ἄλλη του ὁμοίως ποὺ ἔγραφε γιὰ τὸν «Ἄλκη τὸ Νέο», — θὰ ἤμουν ἄδικος ἂν δὲν τὴ λέγα ἔτι αὐτὴ τὴν περίστασιν, — εἶχε καὶ μὴ λεπτότατη παρατήρησιν, πολὺ σωστὴ, ποὺ τὴν ἐσημείωσα. Αὐτὸ δείχνει πόσο χρήσιμο πᾶν ἔστιν εἶναι ἡ Κριτικὴ, ἀφοῦ καὶ ἐγὼ ἀκόμα μπορῶ νὰ ὠφελῶ ἀπὸ μὴ παρατήρησιν τοῦ κ. Φώτου Πολίτη.

Γρ. Ξ.

να. Ναί, ναί, τὸ ξέρω πῶς οἱ δρόμοί μας εἶνε πολὺ μακριά. Γιὰ νὰ γράψῃ ἄξαφνα ὁ κ. Ποριώτης ἕνα ρομάντσο ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν ζωὴν σάν τὴν «Τιμὴ τοῦ Ἀδελφοῦ», ποῦ νὰ ποῦν γι' αὐτὸ πῶς εἶνε «ἡ αὐγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κοινωνικοῦ μυθιστορήματος», ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸ διαβάσῃ μ' εὐχαρίστησιν καὶ ὅλος ὁ κόσμος, πρέπει νὰ τὸν ξαναγεννήσῃ ἢ μὴ τῆρα του. Ἐγὼ ὁμοίως τὴν πρώτην στιγμὴν ποὺ θὰ μοῦ κάπνιζε νὰ γράψω ἕνα δράμα ποὺ νὰ μὴν παίζεται καὶ σχεδὸν νὰ μὴ διαβάσῃται, θὰ σκάρωνα μὴ «Ροδόπη» ὡς ποῦ νὰ πῆς κίμινο. Αὐτὴ εἶνε ἡ διαφορὰ τῶν δρομῶν μας μὲ τὸν κ. Ποριώτη. Καὶ ἀφοῦ λέει πῶς εἶνε καμάρι του νὰ τὸν βρίζω (;) δὲν μοιροῦσα παρὰ νὰ τοῦ τὸ πῶ.

Παραδέχομαι, ἀλήθεια, πῶς εἶνε μεγάλη ἀδικία νὰ ἀφῆρῃ καὶ νὰ ἐγκωμιάσῃ σχεδὸν σὲ κάθε του μᾶθημα ὁ κ. Σωτηριάδης τὴ «Ροδόπη» τοῦ κ. Ποριώτη καὶ νὰ μὴ γράφῃ ἀκόμα στὸ «Νουμά» δέκα στήλες γιὰ τὸ νομοιστορικὸ γεγονός. Ἄς παρεγορηθῇ ὁμοίως ὁ κ. Ποριώτης, γιὰ τὸ γίνονται καὶ ἀδικίες μεγαλῆτες. Ἐξαφνα αὐτὴ ποὺ μοῦ κάνει λέγοντας, — καὶ διςτυχῶς συμφωνεῖ καὶ ὁ φίλος μου Ταγκόπουλος, — πῶς ποτὲ ἐγὼ δὲν θὰ δημοσιεύω τίποτε στὴ «Διάπλαση» ποῦ νὰ μὴ γράψῃ. Μὰ γιὰ τὸ νομὸν τοῦ Θεοῦ, εἶνε δική μου ἡ «Διάπλαση»; Κ' εἶνε φιλολογικὸ περιοδικό; Ὁ κ. Ποριώτης ποὺ ἔκαμε τόσον καιρὸ συνεργάτης τῆς, — καὶ πολὺτιμος, αὐτὸ τ' ὁμολογῶ, γιὰ τὸ καὶ σὲ πεζὰ καὶ σὲ ποιήματα, ἔξωρ' ἀπὸ μερικὰς ἰδιοτροπίαις, εἶνε μεταφραστὴς ἀριστοτέχνης, — δὲν εἶδε, πῶς ἐγὼ δὲν εἶμαι παρὰ ἕνας ἀπλὸς ἀρχισυντάκτης, ἔχοντας τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ὕλης, μὲ μισθό; Ὁ κ. Παπαδόπουλος βγάζει καὶ διευθύνει τὴ «Διάπλαση». Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν τρελλάθῃκε ἀκόμα γιὰ νὰ βάλῃ στὸ φύλλον του, — καὶ φύλλον γιὰ παιδιὰ — ἐν' ἀρθρον ποὺ θάγγιζε τὸν ἀρχισυντάκτην του, δὲν εἶμαι βέβαια ὑπεύθυνος ἐγὼ. Ὅσο γιὰ τὰ ἄλλα φύλλα ποὺ συνεργάζομαι ἢ συνεργάσθηκα, παρακαλῶ τοὺς διευθυντὰς καὶ τοὺς ἐκδότας νὰ μαρτυρήσουν ἂν δὲν τοὺς ἔδωσα πάντα ὅλη τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἂν δὲν τοὺς παρακάλεσα μάλιστα, νὰ δημοσιεύουν καὶ τὴν πῶ ἀσθηρῆ, καὶ τὴν πῶ πειρακτικὴν γιὰ μένα κριτικὴν. Ποτὲ δὲν ἐμπόδισα ὅ,τιδήποτε καὶ ἀπ' ὀποιονδήποτε ἐπρόκειτο νὰ δημοσιευθῇ ἐναντίον μου σὲ φύλλον ποὺ ὡς συνεργάτης, μποροῦσα, ἂν ἤθελα, νὰ ἔχω κάποιαν ἐπιρροήν. Βλέπετε λοιπὸν πόσο λίγο μὲ ξέρετε καὶ πόσο ταπεινὰ μὲ κρίνετε; Μέσα σὲ εικοσιπέντε χρόνια φιλολογικῆς ζωῆς, μὴ μόνον φορὰ μοῦ συνέβηκε νὰ διαμαρτυρηθῶ ὅταν ἐστὶν ἴδιον φύλλον ποὺ ἤμουν τοκτικὸς συνεργάτης, βγήκε ἕνας ἔκτακτος καὶ μ' ἔβρισε... γαῖδαρον. Ἐ, μὰ ὄχι ὡς ἐκεῖ! Κ' ἐγὼ τώρα ὑπεραστίζομαι τὸν ἑαυτὸν μου, δὲ βρίζω ὁμοίως τοὺς ἀντιπάλους μου μὲ τέτοια λόγια. Εἰδερῆ καὶ ὁ φίλος μου Ταγκόπουλος θὰ εἶχε κάθε δικαίωμα νὰ μοῦ ἀρνηθῇ τὴ φιλοξενίαν τοῦ «Νουμά», καὶ θὰ τῶκακε πρὶν τοῦ τὸ πῆ βέβαια ὁ κ. Ποριώτης. Ἰσα-ἴσα ὁμοίως, ἐπειδὴ ὁ φίλος μου Ταγκόπουλος ξέρει καλά πῶς ποτὲ δὲν βγαίνω ἀπὸ τὰ ὄρια μίαν καθαρὰ φιλολογικῆς συζήτησης καὶ ὅσο καὶ ἂν διαφωνῶ ἐντὶς γνώμες, γιὰ μένα ἢ γι' ἄλλους, μ' ἕνα συνάδελφον, τὸν σέβουμαι πάντα καὶ προσέχω νὰ μὴ τὸν πειράξω σάν ἄνθρωπον, — ποῦ θὰ ἦταν πιά ἡ ἀληθινὴ βρισιά, καὶ ὄχι ὅπως συνεθίζομε νὰ λέμε τὴς φιλολογικο-κριτικῆς μας φιλονεικίας, — δέχθηκε τὸ ἀρθρον μου καὶ πρὶν τὸ γράψω. Γιὰ τὴν πρώτην ρώτησιν τὸ φίλον μου Ταγκόπουλον, καὶ ἔπειτα τὸ ἔγραψα.

Ὁ κ. Ποριώτης μὲ κατηγορεῖ ἀκόμα, γιὰ τὸ ἐδήλωσα κα-

ποτε πώς γράφω ἕς ὅποια γλώσσα μου παραγγέλνουν και με πληρώνουν, ἔστω και στην ἀρχαία. *Α ρ θ ρ ο ὅμως, κ. Ποριώτη, ὄχι κ' ἔργο δημιουργικό. Κι' αὐτή, στοχάζομαι, εἶνε πολὺ σπουδαία διαφορά, ποὺ ἔπεφε νὰ τὴν ἔχη ὁ καλόπιστος ἴπ' ὄψει του, γιὰ νὰ μὴ λείει πὼς εἶμαι δημοτικιστὴς μόνον ὅταν με συμφέρει. Μεγάλο λάθος! με συμφέρει ἢ ὄχι, τὸ ρομάντσο μου και τὸ θεατρικὸ μου ἔργο θὰ τὸ γράψω στὴ δημοτικὴ. Τάλλα ὅπως τύχει, ὅπως βολεῖ κι' ὅπως χρειάζεται. Τί ἄλλο κάνει, παρακαλῶ, κι' ὁ Παλαμᾶς, ὅταν γράφει εἰς ἐφημερίδες, με διάφορα ψευδώνυμα, χρονογραφήματα και κριτικὰ ἄρθρα, στην καθαρεύουσα; Ἡ μόνη διαφορά εἶνε ἴσως, ὅτι ὁ Παλαμᾶς δὲν τὸ ἐδήλωσε, ἐνῶ ἐγὼ τὸ ἐδήλωσα. Ἀλλὰ τώρα δηλώνω και κάτι ἄλλο: ὅτι ἂν εἶχα μιὰ περιουσία, ὥστε νὰ μὴν εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ζῶ με τὴν πέννα μου, δὲ θάγραφα στην καθαρεύουσα οὕτε μισὴ ἀράδα.

Γρ. Ε.

Παράγραμα. — Στὸ περασμένο φύλλο, ἐκεῖ ποὺ λέει «καλλιτεχνικῶς, δὲν εἶνε ἢ συνειθισμένη» κτλ. διάβασε: «δὲν εἶνε ἢ συνειθισμένη καλλιτεχνικὴ ἐγὼπάθεια».

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ

10—

XXX

Ἔσφιξε τὴ γροθιά της και κρέμασε ἀηδιασμένη τὰ χεῖλιά. — Τὸ θέλω! εἶπε. Κι' ἔλος ὁ κόσμος γέμισε ἀστραπή. Ἔδαλε ὑπεράνθρωπη δύναμη κι' ὄρμησε. Μὰ ὁ τροχὸς δὲ σάλεψε. Σκουριασμένος ἀπὸ τὴς λάσπες κι' ἀπὸ τὴς βροχῆς, ἔτριξε μόνον, ἔτριξε φοδερὰ. Νύχτωσε, ξημέρωσε, ξαναύχτωσε. Ἡ γυναῖκα ἀγώνιζεταὶ ἀκόμα νὰ κυλίσει τὸν τροχό.

XXXI

Μέσα μου ζεῖ ἓνα παιδάκι και μιὰ γριουλα. Ὅταν τὸ παιδάκι κλαίει ἢ γριουλα τοῦ λείει παραμύθια. Τὰ δάκρυά του στεγνώνουνε, τὰ χεῖλάκια του ξαναβρίσκουνε τὴν πρώτην ἀφροντησιά κι' ἀκούει ἐκστατικὸ τὸ παιδάκι: — Στὴς ἀκροποταμῆς τὰ μεσάνυχτα, ποὺ χύνεται τὸ φεγγάρι, ὅποιος σκύψει: στὰ νερά, θὰ ἴδῃ τὰ χαλίκια νὰ φωσφορίζουνε και τὰ λουλούδια νὰ σειοῦνε ἀνθρώπινα κεφαλάκια. Θὰ ἴδῃ χορούς, γιορτῆς και λαμπαεηφορίες νὰ περνᾶνε και τὴς ψυχούλες νὰ γελᾶνε πλατεῖα και λαμπερά... — Γιαγιά, θέλω νὰ με πᾶς. — Νὰ πᾶμε... Καὶ τὸ καταμεσήμερο, ποὺ ὁ ἥλιος μοιάζει ὡς ἔχει σπασμένη καρδιά, ὅποιος ἀναιθεῖ στην ψιγλὴ βουνοκορφῇ, θὰ νοιώσει τὸ ἀγέρι νὰ τοῦ φέρνει τὸ μῆλημα τοῦ Θεοῦ... — Γιαγιά, θέλω νὰ με πᾶς. — Νὰ πᾶμε... Καὶ τὸ δειλινὸ, ποὺ ὄλα λὲς και φεύγουνε τὸν ἐκυτό τους, ὅποιος κάτσει στὸ ἔρημο βραχόνησο, ποὺ μόνον ὁ θάνατος πεθυμᾶει νὰ τὸ σιμῶνει, ἀράζοντας στὰ μουγγά, θὰ ζητήσῃ κάπου νὰ γόρει... — Γιαγιά, θέλω νὰ με πᾶς. — Δὲν μπορῶ, δὲν μπορῶ... Τὸ παιδάκι ποὺ ζεῖ μέσα μου ἀρχίζει νὰ ξανακλαίει

με ἀναφυλλητὸ και ἢ γιαγιά θέλει νὰ τὸ παρηγορήσει, — μὰ τί νὰ τοῦ πεῖ;

XXXII

Ἔστριψε τὸ χλοερὸ μονοπάτι και βρέθηκε ἀξαφνα μπροστὰ σὲ θεώρατον δόλορθο βράχο. Στῆμάτισε δειλιασμένη. Ἀπὸ μακρὰ ἔφτανε ὡς ὁ ἀγὸς βαρειᾶς παράξενης ζωῆς. Σκοτεινὴς με λάμπειες σκληρῆς τὴν καλοῦσαν νὰ ἴδῃ νέες ἀπόψεις τοῦ κόσμου. Ἡ δοκιμασία ὀρθονόταν ὡραία μπροστὰ της. Ἔσκυψε ὡς τὴς βαθύτερες ρίζες της, τινάχτηκε δυνατὰ, σὰ νὰ πέρασε ἀπὸ τὸ αἷμα της ἀθανασία κι' ἀναστρωθήκε. Ὁ βράχος, ἴδια σάρκα, κατακάθησε, ἔγινε σκαλὶ νὰ τὸν πατήσῃ.

ΕἰΡΗΝΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ

ΚΑΙ ΚΑΝΕΝΑ ΚΑΛΟ!

Οἱ λίμες δουλεύανε, δουλεύαν ἀφίνοντας στριγγῆς φωνές, οἱ ρόδες γυρίζανε, τὰ λουριά ἀνεσοκατέβαιναν και ὁ κρότος τῆς μεγάλης σφύρας θαρῶς ἔπεφε μέσα στοὺς μικροὺς κρότους τῶν σφυριῶν.

Ὁ Μαμούλης διώρθωνε σφίνες καλοπιῶν γιὰ κρεδάτια, ἀλλὰ και δὲν μποροῦσε πιά νὰ προσέξει σαυτὴς καλά, γιατί τὰ λόγια τοῦ γείτονά του με τὰ κατσαρὰ μαλλιά, ποὺ τοῦ εἶπε γιὰ τὸν ἐργοδηγὸ, γυρίζανε στὸ νοῦ του και τὰ ἐνοιῶθε ὡς κάτι κακὸ νὰ τοῦ ἐτοιμάζανε.

— Βλέπεις; ἀκουσε ὡς κάτι νὰ τοῦ μίλησε μέσα του ξαφνικά, ἀνάγκη! Πὼς σοῦ φαίνεται αὐτό; Ἡ ἀνάγκη! Αὐτὴ σὲ κάνει και πατεῖς ἔρκους, ἔχθρας, ἔλα, και νὰ τρέχεις! Καὶ σὺ μὴ δὲν εἶσαι ἕμοιος μαῦτὸν ἐκεῖ;

Καὶ θυμήθηκε πὼς ἔταν, πρὸ ἡμερῶν, εἶχε περᾶσει ὁ Λακούδας ἀπ' τὸ σπίτι του νὰ τοῦ πει νὰ πιάσει δουλιὰ, ἢ γυναῖκα του τὸν εἶχε περιποιηθεῖ πολὺ, και αὐτὸς, ἂν και ζηλιῶρης, δὲ θυμῶσε ποὺ μιλοῦσαν, γελοῦσαν. Τώρα τὰ θυμᾶται με τρόπο.

— Μῆλη τὴν ἔχθρα, ποὺ εἶχες στὸ Λακούδα, ἦρθες στὰς τέσσερα ἔταν σὲ προσκάλεσε και πάσι καταδιὰβόλου και ὁ ἔρκος και τὰ τόσα, ποὺ ἔλεγε! Ἔργασία, ἡσυχία! Ὅταν σὲ εἶχε πετάξει στὸ δρόμο: Ἄς ἀφίσουμε τί εἶχε κάνει στὸν φοικαρὰ τὸν πατέρα σου! Καὶ σὺ και σὺ! Θὰ πᾶει και ἔταν εἶνε μόνη! Ἡὼς τὰ δέχτηκε αὐτὸς ὁ ἄλλος και τὸν ἔκανε ἐργοδηγὸ; Μὴ δὲν ἀκουσες; Μιὰ φορὰ ἦτανε τίμιος ἀνθρώπος! Ἰσως και νὰ τοῦ ἄρεσε και γιατὸ σοῦ ἔδωσε δουλιὰ! Τὴ θὰ κάνει αὐτὴ, στην ἀνάγκη, στὸν ἀφέντη; τοῦ ἔδωγε ἢ φωνή.

— Ὅχι! τοῦ ἦρθε νὰ φωνάξει με δύναμη, και νὰ ζητήσῃ κάτι νὰ συντρίψει, ἀφοῦ αὐτό, ποὺ τοῦ τὰ ἔλεγε, βρισκότανε κρυμμένο μέσα του, ἀλλ' ἢ παρουν-

σία του κατασρομάλλη τεχνίτη και των άλλων τὸν ἐμπόδισε. Ἐφερε μὲ τὸ νοῦ του τὸ πρόσωπο τῆς γυναίκας του καὶ τὸ εἶδε, ὅπως ἦτανε, μαραμένο ἀπ' τὴ δυστυχία μὲ τὰ μάτια λυπημένα, ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν ἐπίσταφε.

— Ὁά τὴν σκοτώσω! σκέφθηκε.

— Καὶ ἄλλοι πολλοὶ τὸ εἶπανε! πάλι ἡ φωνή.

Καὶ οἱ λίμες ἔακολοθοῦσαν νὰ τρῶνε τὸ σίδηρο μὲ στριγγές, κάποτε, φωνές, σὰν ἀπὸ εὐχαρίστηση, μανία, καὶ οἱ ἐργάτες νὰ σιγομιλοῦνε μεταξύ τους. Καὶ μόνος ὁ Μαμούλας σκυμμένος στὴ δουλιὰ του φαινότανε σαυτὴ προσηλωμένος, χωρὶς νὰ θγάξει μιλιὰ, ἐνῶ μέσα του ὅμως εἶχε ἀνάψει τρομερῆ, μανιακὰ κουβέντα μὲ τὸν ἑαυτὸ του, ποῦ τοῦ ἔλεγε, τοῦ ἔλεγε χίλια δυό, ἔλα κακὰ καὶ κανένα καλό!

Πάνω στὴν ὀρμὴ τῆς δουλειᾶς ἓνα σφύριγμα ξεπετάχτηκε. Μεσημέρι. Οἱ λίμες πάψανε νὰ φωνάζουν, ὁ κρότος τῶν σφυριῶν.

Ὁ Μαμούλας παράτησε τὰ καλούπι, πήρε καὶ ἔδγαλε μὲ βία ἀπ' τὸ μαντίλι τὸ ψωμί του, ξετύλιξε καὶ ἓνα χαρτί, ποῦ εἶχε τυρῆ, πετώντας τὸ χαρτί μακριά, ἔπειτα κάθησε σὰ θυμωμένος σὲ μιὰ χελώνα μαντεμιῦ, ποῦ μισοθυσιμένη βρισκότανε στὸ κατάμαυρο, λασπερὸ χῶμα, καὶ ἄρχισε νὰ τρῶει, μασσώντας νευρικά, γρήγορα, μὴ θέλοντας νὰ ἀκούσει πιὰ τίς σκέψεις του.

Ἄκουσε τὴ γκαζομηχανὴ νὰ δουλεύει μόνη; ἐλεύθερη, καὶ φωνές παιδιῶν.

Ξαφνικὰ ὅμως ταραχτηκε.

Στὸν ἀέρα μιὰ εἰκόνα, μιὰ ζωγραφιὰ εἶδε νὰ φανεῖ..

— Ἄλλο τοῦτο! ἔκανε καὶ σιγκώθηκε.

Ἄλλ' εἶδε πάλι τὴ ζωγραφιὰ, τὴ γυναίκα του στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Λαούδα.

— Ἄλλο τοῦτο, ἄλλο τοῦτο πάλι!.. ἔλεγε περπατώντας γρήγορα μέσα στὸ χώρισμα. Ἄλλ' ἡ ζωγραφιὰ εἶταν ἐκεῖ, ἐκεῖ γύριζε, ὅπου καὶ ἂν στρεφόταν, ὅπου καὶ ἂν ἔβριχνε τὸ βλέμμα.

— Θεέ μου τί εἶνε αὐτό, τί εἶνε αὐτό; εἶπε καὶ στάθηκε στὴ μέση μὴ ξέροντας ποῦ νὰ ρίξει τὴ ματιὰ του ζαλισμένος.

Καὶ ἐνῶ ἐνοιῶθε, ἔδλεπε ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν ἐφκίαχνε, δὲν μπορούσε νὰ τὴν πάψει σὰν κατὶ ἄλλο ἐπαναστατημένο μέσα του, καὶ ποῦ ἤθελε κατὶ κακὸ νὰ τοῦ κάνει, νὰ τὴν ἐφκίαχνε...

Καὶ ζήτησε νὰ ἀποφύγει, νὰ μὴ δεῖ, νὰ μὴ δεῖ, ἀλλὰ γιὰ μιὰ στιγμὴ πήγε ἐνάντια καὶ πρόσεξε

— Νά, νά!.. ἔκανε κόκκινος, ἀγριεμένος.

Αὐτὴ, ἡ γυναίκα του, λιγωμένη ἀπ' τὴν ἡδονὴ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Λαούδα τοῦ ἔδινε τὰ χεῖλια της...

— Νά συνήθισες!.. ἄκουσε μέσα του τὴ φωνή.

Ἐδγαλε ἓνα μουγκριτὸ καὶ ἀρπάζοντας μιὰ λίμα ὄρμησε πάνω τους.

— Ὁά σὰς πῶ τὸ αἶμα! φώναξε χτυπώντας τὸν ἀέρα μανιακὰ.

Ὁ κατασρομάλλης γείτονάς του φάνηκε στὴν εἴσοδο.

— Τί τρέχει; Τί ἔπαθες; ρώτησε.

Αὐτὸς εἶχε συνέρθει καὶ δικαιολογήθηκε. Κάτι θυμήθηκε καὶ τὸν πήρε ἓνας θυμός...

Ὁ μάστορας μὲ τὰ κατασρὰ μαλλιὰ ἔφυγε μασσώντας καὶ μὲ τὸ ψωμί στὸ χέρι. Ὁ Μαμούλας ἔμεινε τρέμοντας καὶ μὴ ξέροντας ποῦ νὰ ρίξει τὴ ματιὰ του, ἐνῶ ἰδρώτας ἔσταζε ἀπ' τὸ μέτωπό του.

— Τί εἶνε αὐτό, τί εἶνε αὐτό ποῦ ἔπαθα, θεέ μου, τί εἶνε αὐτό! ἔλεγε.

Ἴσαμε τὸ βράδυ, ποῦ σκόλασε, ἡ ζωγραφιὰ τὸν βασάνισε. Καὶ δούλευε, δούλευε, ἐνῶ ἡ ζωγραφιὰ ἦταν ἐκεῖ, ὅπου ἔπεφτε ἡ ματιὰ του, πάνω στὸν πάγκο, στὸν τοῖχο, στὰ ἐργαλεῖα. στὸ χώρισμα, παντοῦ. Καὶ μὲ δυσκολία, πολλές φορές, κρατιώταν ἀπὸ τοῦ νὰ φωνάζει, νὰ ὠρμήσει, ἐνῶ ἔδρωνε, ἔπασχε.

Εἶχε καὶ μικρὲς διακοπές, ἀλλὰ πολὺ μικρὲς καὶ πάλι νάτην ἡ κέρηνη ζωγραφιὰ, νὰ τὴν! σὲ πολλές, πολλές στάσεις, ἕλες ἡδονικὲς, λάγνες.

Καὶ γιὰ γιαιτρικὸ δὲν εὑρίσκε ἄλλο παρά νὰ φύγει. Ἄμα ἐρχόταν ἡ πληρωμὴ, νὰ φύγει ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο τοῦ Λαούδα καὶ ἄς ψοφοῦσε καὶ ἀπ' τὴν πείνα.

Εἶχε καὶ πιστέψει πὼς αὐτό, ποῦ πάθαινε, ἦτανε τιμωρία γιὰ τὸν ἔρκο, ποῦ πάτησε καὶ δὲν ἐκδικήθηκε τὸν ἐχθρὸ τοῦ πατέρα του, τὸν τύραννό του, ἀλλ' εἶχε δουλέψει καὶ δούλευε ἀκόμα σ' αὐτόν.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔφυγε πρὸ νωρῆς, ἀπ' τίς ἄλλες μέρες, ἀπ' τὸ σπίτι του. Καὶ ἔφυγε ἤσυχος. Ἡ ζωγραφιὰ ἐκεῖνη δὲν τὸν εἶχε, παράδοξα, ἐνοχλήσει στὸ σπίτι του.

Καὶ ἦταν ἓνα ὄρατο πρωὶ τοῦ Ἀπριλίου μὲ τὸν οὐρανὸ καθαρό, χωρὶς ἔχνος σύννεφου καὶ μὲ τὸν ἥλιο νὰ βγαίνει λαμπρὸς πίσω ἀπ' τὸ γαλῆνιο βουνό. Χελιδόνια, χελιδόνια πληθὸς περνούσανε γρήγορα καὶ σὰ νὰ βουτούσανε στὸν ἀέρα, καὶ μόνο ἡ θάλασσα πέρα κουνιότανε ταραγμένη ἀφρίζοντας.

Στὸ ἐργοστάσιο ἐφθασε ὅταν ἄρχιζε ἓνα κοντινὸ μεγάλο ὑφαντήριον νὰ σφυρίζει ὀρχανά, βραχνὰ προκαλώντας τοὺς ἐργάτες του.

Τρεῖς τεχνίτες μέσα βάζανε σὲ κίνηση τὴν γκαζομηχανή, ποῦ, κείνη τὴ στιγμὴ, εἶχε ἀρχίσει νὰ τρέχει, χωρὶς λουριά, μὲ ὀρμὴ σὰ δυνατὸ πουλάρι ξεκούραστο, ποῦ τρέχει καὶ κλωτσά μαζί.

— Ὁά στρώσει; ἔκανε ὁ ἓνας, ποῦ ἦταν ὁ κατασρομάλλης, ρίχνοντας μιὰ ματιὰ στὸν Μαμούλα.

Αὐτὸς τοὺς καλημέρισε καὶ προχώρησε στὸ χώρισμα, ποῦ βρισκόταν ὁ πάγκος του.

Ἄλλοι ἔμπαιναν. Καὶ σὲ ὄχι πολὺ φανήκανε νὰ

έρχονται, ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον, ἄντρες, παιδιὰ, κάμποσοι κίτρινοι καὶ μὲ πρισμένα μάτια.

Ἄπ' τὸ καμίνι, εἶδε ὁ Μαρμούλης, μιὰ φλόγα νὰ ξεπετιέται, ποῦ γρήγορα ἕνα μακρὸ σίδερο, τοῦ καμινιδόρου, τὴ σκέπασε μὲ κάρβουνο. Καπνὸς σταχτηρὸς βγήκε τότε, ἔπειτα πάλι μιὰ φλόγα μικρὴ, λεπτὴ, γαλάζια, φάνηκε νὰ προβάλλει καὶ νὰ κουνιέται σὰ νὰ προσπαθοῦσε νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπ' τὸ βᾶρος τοῦ καρβουνίου.

Τὸ ἀμὼν ἔδγαλε ἄρμονικὲς φωνὲς ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῶν σφυριῶν, ποῦ σὲ λίγο ἀκουστήκανε νὰ χτυποῦνε τὸ φλογισμένον σίδερο.

Ὁ Μαρμούλης δούλευε χωρὶς τίποτα νὰ τὸν ταράξει ἀκόμα. Ἡ λίμα τοῦ κατασαρμάλλη, ποῦ ἄφινε στριγγὲς φωνές, τὸν ἔκανε νὰ θυμηθεῖ μιὰ γαιτόνισσά του ὑστερικιά, ποῦ κάτι τέτοιες φωνὲς ἔδγαζε ἕνα βράδυ.

Ξαφνικὰ ἀκούσε νὰ τὸν φωνάζουνε:

— Μαρμούλης!

Ἐκύταξε.

— Ὁ κύριος Λαούδας σὲ θέλει! Ἄφησε τὴ δουλιὰ του καὶ πῆγε μὲ σουφρωμένα φρύδια. Τοῦ εἶπανε πῶς ἦτανε ἔξω. Στὴν πόρτα κοντὰ εἶδε, καθὼς βγήκε, τὸ ἀμαξάκι τοῦ Λαούδα μὲνα μαῦρο ἄλογο, ποῦ κύρτωνε τὸ λαμό του καὶ χτυποῦσε, ἔσκαζε τὴ γῆ μὲ τὰ μπροστινά του πόδια, καὶ ποῦ μὲ δυσκολία τὸ κρατοῦσε ὁ Τσοῦρμπος ὁ ἐργοληγός. Ὁ Λαούδας στεκότανε πρὸ πέρα, καὶ εἶχε τὸ χέρι του δεμένον.

— Ἐλα, βρὲ ἀδελφέ, τοῦ εἶπε αὐτός, ἅμα τὸν εἶδε, δὲ βλέπεις; Τὸ ἔβγαλα χτές καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἐδιγγήσω! Καὶ θέλει μπράτσα καὶ μπράτσα καὶ νὰ ξέρει κανεὶς ἀπ' ἄλογο! Ἄπ' αὐτούς; ἄστους! δὲν ἀξίζει κανεὶς! Ἐλα, ἀνέβα καὶ τράβα! Ἐγὼ θὰ μῶ μῆσα!

Ὁ Μαρμούλης ἀνέβηκε, χωρὶς νὰ πει λέξη, στὸ ἀμαξάκι καὶ πῆρε τὰ ἵμια. Ὁ Τσοῦρμπος ἄφησε τὸ ἄλογο καὶ αὐτὸ ταράχτηκε.

— Ἐ, ἔ! τοῦ φώναξε ὁ Λαούδας.

— Κράτα το καλά! εἶπε ἔπειτα στὸν Μαρμούλη, καὶ ἀνοίγοντας τὴν πόρτα, ἅμα τὸ ἀμαξάκι στάθηκε μπῆκε μέσα.

— Θὰ τραβήξεις γιὰ τοῦ Περόπουλου! Θέλει μιὰ πόρτα μεγάλη. Θὰ πάρεις καὶ τὰ μέτρα! Τὸ ξέρεις τὸ σπίτι του; Κεῖνον τὸ τελευταῖον, στὸ γκρεμνὸ!

Ὁ Μαρμούλης εἶχε γυρίσει στὸν Λαούδα γιὰ νὰ κοῦσει, καὶ εἶδε ψηλά, στὸν κατακάθερον οὐρανόν, ἕνα σύννεφο κρεμασμένον, χαμηλά, χαμηλά, καὶ σὰ νὰ τοὺς κύταζε.

Τὸ ἀμαξάκι ἄρχισε νὰ τρέχει.

Πάλι κύταζε μὲ τρόπο πίσω του.

Τὸ σύννεφο ἀκολουθοῦσε τὸ ἀμαξάκι.

Ἐτρόμαξε καὶ χτύπησε τὸ ἄλογο καὶ αὐτὸ τινάχτηκε καὶ ἄρχισε νὰ τρέχει γρήγορα.

— Ἔτσι: ντὲ! ἀκούσε τὸν Λαούδα νὰ λέει.

Σὲ λίγο ποῦ κύταζε πίσω, εἶδε τὸ σύννεφο, ὅχι πιά κοντὰ, ἀλλὰ σὰ νὰ εἶχε σταθεῖ καὶ τοὺς κύταζε ποῦ φεύγανε.

— Μὰ τί κύταζε; τὸν ρώτησε ὁ Λαούδας καὶ γύρισε καὶ κύταξε κι αὐτὸς.

Ὁ Μαρμούλης εἶχε ἴσχυάσει καὶ γρήγορα λησιμόνηε τὸ σύννεφο. Δὲν σκεπτότανε τίποτα. Χτυποῦσε κάποτε τὸ ἄλογο, ποῦ τότε ἔτρεχε ὀρμητικὰ ἀφίνοντας τὸ κουνιγτὸ τρέξιμό του.

Ψηλά ὁ ἥλιος ἔλαμπε καὶ πέρα τῆ θάλασσα φάνηκε νὰ κυλιέται ταραχμένη, ἔλο κύματα. Ἐνας γλάρος πετοῦσε πάνω ἀπ' τ' ἀφρισμένα νερὰ καὶ ἕνας ἄλλος ὑψώθηκε.

Στὸ νεῦ τοῦ Μαρμούλα τίποτα δὲν ὑπῆρχε καὶ κύταζε, ἔτσι: χωρὶς νὰ θέλει, σὰ νὰ βρισκότανε ἔξω ἀπ' ὅλα αὐτὰ, νὰ ἔδλεπε κόσμον ἄλλον, τοὺς γλάρους, τὸν ἥλιο, τὸ κύμα, ποῦ ταραχμένο ἔτρεχε, κουνιότανε, βρούζε, φώναζε μὲ χίλιες φωνές, καὶ ἀκουγότανε νὰ χτυπᾷ δυνατὰ στὰ βράχια καὶ νὰ πηδᾷ σὰ θηρίον, ποῦ πεινᾷ καὶ μανιασμένο ζητᾷ νὰ βρεῖ, νὰ πεταχτεῖ ἔξω ἀπ' τὸ λάκκι, ποῦ τὸχοῦνε κλείσει.

Ἀλλὰ νὰ, ξαφνικὰ ὁ Μαρμούλης στράφηκε μὲ φόβον.

Πίσω, μαζὶ μὲ τὸν Λαούδα μιὰ γυναίκα καθότανε, ἦτανε κοντὰ του. Ἡ γυναίκα του!!

Αὐτὸς ἦτανε ἄτιμος πιά, αὐτὸς τοῦ τὴν εἶχε πάει!

— Ἄ! ἔκανε ἄρχικα καὶ χτύπησε τὸ ἄλογο δυνατὰ ὅσο μποροῦσε. Αὐτὸ πετάχτηκε μὲ ὀρμὴ καὶ ἄρχισε νὰ τρέχει τρελά...

— Μωρὲ τί κάνεις; τοῦ φώναξε ὁ Λαούδας καὶ θέλησε νὰ σηκωθεῖ, ἀλλ' ἔπεσε χλωμὸς μὲ τ' ἄμαξι.

Αὐτὸς μὲ μουγκριτὸ χτυπᾷ, χτυπᾷ τὸ ἄλογο καὶ αὐτὸ τρέχει, κατὰ τυφλὰ στὸν γκρεμνόν, στὸν γκρεμνόν, ποῦ κάτω πηδοῦσε, φώναζε, βρουγότανε σὰν πεινασμένον θηρίον τῆ θάλασσα!..

ΔΗΜΟΣΘ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΜΑΝΑ ΚΑΙ ΓΙΟΣ

Ἡ γοιὰ κι' ὁ γιὸς στὴν κάμαρα
Τὸ βραδι ἔχουν καθήσει:
Αὐτὸς γι' αὐτὴν ἀπόμεινε
Κι' αὐτὴ γι' αὐτὸν στὴ ξήση.

— Ἄκου! χτυπαίει στὸ τζάμι μας.
Ἡαδὶ μου, κάποιον χέρι.
— Μάννα, χιονιστὸ μνημόνατο
Ὁ ἀγέρας ἔχει φέρει.

— Στὸν κῆπο ἀκούω παροῖζονα
Ἡαδὶ μου, νὰ μιλοῦνε.
— Μάννα, ὁ χειμῶνας πρόσταζε
Καὶ τὰ κλαριά μαδοῦνε.

— Παιδί μου, ιδέε! πὸς ἔρχεται;
— Μητέρα, εἶν' τὸ σκοτάδι!
— Κι' ἡ λάμπα, γιέ μου, θάμπεσε
Καὶ σώθηκε τὸ λάδι.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΣΑΒΑΤΟ

Ίδιοκτήτης : Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : στο «ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ»

Όδός Ἀκαδημίας 40

Συνταρομή χρονιάτικη : Δρ. 20.

Βρίσκεται σὲ ὅλα τὰ κίосκια καὶ πωλιέται 20 λεπτά τὸ φύλλο.

Ἡ Κοινή Γνώμη

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Κύριε Ταγκόπουλε,

Χίλιες φορές μπράβο, γιατί αποφάσισες νὰ δημοσιέψης στὸ «Νουμά» τὴν αὐτοκριτικὴ τοῦ κ. Ξενοπούλου μ' ὄλη τὴν ἀντιπολίτευσι τοῦ σοῦ ἔκαμε σ' αὐτὸ ὁ κ. Ποριώτης. Ὁ κ. Ποριώτης ἔχει ἄδικο νὰ νομίζῃ ὅτι ὁ «Νουμάς» δὲν πρέπει ν' ἀνοίγῃ τὲς στήλες του παρὰ μόνον στοὺς καθεαυτοῦ μαλλιαροὺς, δηλαδὴ σ' ἐκείνους ποὺ ἀκολουθεῖν κατὰ γράμμα τὸ γλωσσικὸ σύστημα τοῦ Ψυχάρη. Ὁ κ. Ξενοπούλος εἶναι ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὸς ἕνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, ἀγωνίστηκε πολὺ, ἔγραψε πολλὰ, ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ τὴ θέσι του στὴν Ἑλληνικὴ φιλολογία, ἀδιάφορο ὅτι τὰ περισσότερα ἔργα του εἶναι νερόβραστα, χωρὶς τὴν ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ μορφή καὶ τὴν σφραγίδα καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῆς τέχνης. Ὡς λογογράφος καὶ δημοτικιστὴς ἀκόμα ὁ κ. Ξενοπούλος εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀπολογηθῆ ἀπὸ τὸ ἴδιο περιοδικό, ποὺ κατακρίθηκε. Δὲ σημαίνει τίποτε ὅτι ἐν ἀσπάξεται σ' ὄλη τὴ γραμμὴ τὸ δημοτικισμὸ, ἔπως τὸν νοιώθει ὁ «Νουμάς» καὶ τὸν θέλει ὁ Ψυχάρης, ἂν καὶ δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανο νὰ γίνῃ καὶ τοῦτο μιὰ μέρα. Καὶ ἐγὼ ἤμουν μιὰ φορὰ καθαρευουσιάνος καὶ φανατικὸς διώκτης τῶν μαλλιαρῶν, ὠμίλησα πολλές φορές ἐναντίον των ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Πέλης καὶ δημοσίεψα πύρινα ἄρθρα γι' αὐτοὺς στὶς Βυζαντινὲς ἑφημερίδες, ἀλλὰ σήμερα δὲν μπορῶ νὰ γράψω ἄλλη γλῶσσα ἀπὸ τὴ δημοτικὴ, ἀδιάφορον ἂν δὲν μπορῶ ἀκόμα καὶ νὰ χωνέψω μερικὸς τύπους καὶ λέξεις τῶν λεγομένων μαλλιαρῶν*.

Μὲ τὴν ἀπόφασί σας αὐτὴ, κ. Ταγκόπουλε, καὶ μὲ κίντυνο νὰ δυσχερεστήσετε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἰδέας, εἰδείξατε ὅτι ὁ «Νουμάς» δὲν εἶναι φύλλο λιβελλογραφικὸ, ἔπως τὸν φαντάζονται πολλοί, ἀλλ' ἕνα κριτήριον τῆς ἀλήθειας καὶ ἕνα ἀληθινὸ ἐλεύτερον

* ΣΗΜ. τοῦ ΝΟΥΜΑ. Τόσο τὸ χειρότερο γιὰ σένα, Τυμφορηστέ!

βῆμα, ἔπου μπορεῖ ν' ἀπολογηθῆ κάθε κατακρινόμενος λόγιος καὶ νὰ λάμψῃ ἡ ἀλήθεια, καὶ τοῦτο ἀνεβάξει πολὺ τὸ περιοδικό σας. Ἄλλο τώρα ζήτημα ποιοὶ μακρυνότεροι λόγοι ἀνάγκασαν τὸν κ. Ξενοπούλου νὰ γράψῃ τὴν αὐτοκριτικὴ του. Πρῶτος τέτοιος θάνα, χωρὶς ἀμφισβόλια, ὁ αὐτορεκλαμαρισμὸς του, ἀφοῦ δὲ βρέθηκε ἄλλος νὰ τὸν ρεκλαμάρῃ, χωρὶς ἐπιφύλαξι. Ὅσα λέγει αὐτὸς γιὰ τὲς συγκινήσεις τοῦ Παλαμᾶ, μὸς φαίνονται πολὺ ἀστεία, γιατί ποιά ἰδέα ἔχει γι' αὐτὸν ὁ μεγάλος ποιητὴς μας φαίνεται ὀλοκάθαρα στὸν πρόλογό του στὸν «Κόκκινο Βράχο», τὸ καλλίτερο ἔργο τοῦ κ. Ξενοπούλου, ποῦ τὸν εἰρωνεύεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Ὅτι καὶ ὀποκλείεται ἡ συγκίνησις ἕνα μεγάλο ποιητὴ ἀκόμα—ὁ ποιητὴς εἶναι ἕνα μεγάλο παιδί—καὶ γιὰ τὸ πῶς ἀσήμεραντο πρᾶγμα, καὶ ἡ ἐμπνευσι ἐνοῦ ποιήματος ἀπὸ τὸ μαρτύριο μιᾶς ψυχῆς, ὅσο ἄτεχνο καὶ ἂν εἶναι τὸ ἔργο. Δὲν φαντάζομαι ἐπίσης ποτὲ ὅτι ὁ Παλαμᾶς δὲν θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀνακηρύξῃ ἕνα ἔργο «ἀριστοῦργημα» ἂν τὸ εὑρίσκε τέτοιο, χωρὶς νὰ τοῦ γενᾶ κανένα εἰσταγμὸ, ἀλλὰ βρίσκω ἀντίθετα ὅτι ὁ κ. Ξενοπούλος κρίνει πολλές φορές ἀπὸ ὑστεροβουλία, ἔπως ἔκαμε μὲ τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Παλαμᾶ «Βωμοί» κατακρίνας αὐτὸ καὶ ἀνακηρύξας ἀνώτερο ποιητὴ αὐτοῦ τὸ Δροσίνη καὶ τοῦτο παρὰ τὴν πεποίθησί του καὶ μόνο γιατί ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε στὴ χρονιάτικη φιλολογικὴ ἐπιθεώρησί του ὅτι ἡ κριτικὴ του, ποὺ εἶχε πιτὲ γράψῃ γιὰ τὸν κ. Ξενοπούλου καὶ τὴν ἔδαλε αὐτὸς, ὡς πρόλογος, στὸν «Κόκκινο Βράχο», ἐγράφτηκε μὲ κάποιον ἐκδίασμο καὶ γιὰ νὰ ἐξωφλήσῃ κάποιον ὑποχρέωσι.

Ἄντι λοιπὸν ὁ κ. Ποριώτης νὰ δυσχερεστήτε γι' αὐτὸ ποὺ ἔκαματε, ἀς ἀνασκουμπωθῆ ν' ἀπαντήσῃ στὸν κ. Ξενοπούλου.

Μὲ ὑπέλπιψι
ΤΥΜΦΟΡΗΣΤΟΣ

Υ. Γ. Ἄν νομίζετε πῶς τὸ γράμμα ἔχει κάποιαν θέσι στὸ περιοδικό σας, μπορεῖτε νὰ τὸ δημοσιέψετε, ἂν θέλετε.

Ο ΙΔΙΟΣ

ΣΗΜ. τοῦ ΝΟΥΜΑ. Ἐχει καὶ παραέχει θέσι τὸ γράμμα σου στὸ «Νουμά», καὶ γιὰ τίς ἀλήθειες ποὺ λὲς καί, τὸ πῶς σημαντικὸ, γιατί μιᾶς μὲ τόση εὐλάβεια γιὰ τὸ φύλλο ποὺ τόσο κακομεταχειρίστηκε ὡς τώρα κάθε φιλολογικὴ σου ἐργασία. Αὐτὸ ἀποδείχνει πῶς ἔχεις φιλολογικὸ χαρακτῆρα, Τυμφορηστέ, ἔχεις δηλ. χάρισμα σπάνιο γιὰ τίς πονηρὲς φιλολογικὲς ἡμέρες ποὺ περνάμε.

❖
SCRIPTA MANENT

Φίλε Νουμά,

Ὁ κ. Γρ. Ξενοπούλος στὸ ἄρθρο του, ποὺ ἄρχισε νὰ δημοσιέβεται στὸ «Νουμά», παραπονείται ἐναντίον τοῦ κ. Παλαμᾶ, ἐπειδὴ ἔταν ἐτύπως ὁ ἴδιος τὸ πείγμα τοῦ ἔγραψε γιὰ τὴ «Στέλλα Βισλλάντη»—νικημένος

ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸν κριτικὸ—ἀλλάξε
μὴ λέξη γιὰ νὰ καταβάσῃ τὴν ἀξία τοῦ κ. Ξενοπού-
λου, δηλ. τὸ στίχο ποῦ ἔλεγε:

Κ' ἔγεινα Μούσα σ' ἕνα ποιητὴ
καὶ τοῦ ψιθύρισα νὰ σὲ ἀναστήσει

τὸν ἔκαμε:

Καὶ τοῦ ψιθύρισα νὰ σὲ ἱστορήσει

Καὶ ἔμωσ ὁ ἴδιος κ. Ξενοπούλος, στὴν τηλεφωταία ἐκ-
δοση τῆς «Στέλλας Βιολάντη» (Φέξη, 1914) δημο-
σιέθοντας τὸ ποίημα τοῦ Παλαμά, ὑποσημειώνει (σελ.
10). «Ἱστορήσῃ διορθώνει: ὁ ποιητὴς σὲ δευτέρῃ ἐκδοσῇ
αὐτοῦ τοῦ ποίηματος. Καὶ σὲ μᾶς τὸ ἱστορήσῃ φαί-
νεται πῶς ταιριαστό. Ἀφίνουμε ἔμωσ τὸ ἀναστήσει,
γιατὶ ἐπάνω ἔς' αὐτὴ τὴ λέξι εἶνε καμωμένη ἢ μευστικὴ
τοῦ κ. Καλομοίρη».

Φάσκει λοιπὸν καὶ ἀντιφάσκει ὁ ἀνὴρ.

Ἀθήνα, 27)2)916.

ΓΚΡΙΝΙΑΡΗΣ

ΣΑΝ ΑΝΟΙΧΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

Γιατὶ θὰ τὸ διαβάσουνε κι ἄλλοι

27 τοῦ Φλεβάρη 1916.

Κύριε Ταγκόπουλε,

Ἀληθινὰ εἶσαι μεγάλος, ἔπως εἶπες γιὰ τὸν ἑαυτὸ
σου καμαρώνοντας ποῦ τυπώνεις τὸ αὐτολεβάνισμα—
καλὰ τὸ μάντευο!—τοῦ κ. Ξ. Μεγάλος ἔμωσ Ξενο-
πούλου: στής.

Οἱ χαρακτηρισμοὶ ποῦ μοῦ κάνεις δὲν ἔχουνε κα-
θόλου τὸν τόπο του. Τὸ ζήτημα δὲν εἶτανε τί ἐγὼ εἶμαι
ἢ δὲν εἶμαι. Τὸ ζήτημα εἶτανε, τί, κατὰ τὴ γνώμη μου,
χρειάζεται: καὶ τί δὲ χρειάζεται: σ' ἕνα περιοδικὸ ποῦ
φαίνεται σημάει σ' ἕναν ἀγῶνα. Καὶ

α') Χρέος ἔχει: ὁ ἐκδότης τοῦ ὁ ἴδιος νὰ προσέχη
καὶ νὰ σημειώσῃ κάθε τι ποῦ βοηθάει τὸν ἀγῶνα, καὶ
νὰ μὴν περιμένῃ κόλλυθα. Γιὰ τὸν κ. Σωτηριάδη
αὐτό. Τί εἶτανε τὸ μάθημά του, τὸ ἔξερεις: τὸ γράφανε
κ' οἱ ἔφημερίδες. Ἔτσι πῆγα κ' ἐγὼ στὸ μάθημά του,
καὶ τὸ ἔξερεις κι αὐτό. Χρέος σου εἶτανε νὰ ῥθῆς κ' ἐσὺ
ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ δημοτικισμοῦ. Ἐγὼ, καὶ νὰ
μοῦ τὸ παράγγειλες, καὶ νὰ μὲ πλέρωνες ἀκόμα, δὲ
θὰ μπορούσα νὰ γράψω, οὔτε πλατιὰ οὔτε στενά,
γιατὶ (τὸ ξέρεις κι αὐτό), μὲ εἶχε ἀναφέρει 4—5 φο-
ρὰς κ' ἐμένα ὁ κ. Σ., κ' ἔπειτα γιατί αὐτὰ εἶναι τῆς
ἐσωτερικῆς δουλειᾶς ἐνός περιοδικοῦ.

β') Μάλιστα. Νὰ τὴν κλείσῃς τὴν πόρτα στὰ νάξια
νεανικὰ γυμνάσματα, μὴ κ' ἔχεις τοὺς κριτικούς σου.
Ἡ κριτικὴ θέλει μάθηση καὶ γνώση, ὄχι: νὰ τσακώ-
νῃς κάθε στιγμὴ ἀγράμματο καὶ ἄμαθο τὸν κριτικὸ.
Ἐξὸν καὶ ζήτησες τὴ «Διάπλαση» καὶ τὴ «Σελίδα
Συνεργασίας τῶν Συνδραμητῶν» τῆς. Ὁ μισονεισμός
καὶ φιλονεισμός εἶναι κουρσφέζαλα γιὰ ἕνα σοβαρὸ
περιοδικὸ ποῦ θέλει νὰ μείνῃ σοβαρό.

γ' καὶ χειρότερο). Μὴ ζήτησες τὴν ἄδεια νὰ οδή-
σῃς τὸ «τάγραμματα Γράμματα πρὸς τὸν κ. Π.» ἀπὸ
τὰ δείγματα τῆς «δικαιοσύνης» σου. Σοῦ τὴν ἀρνή-
θηκα ρητὰ:—«Ὅχι: μπορεῖς νὰ οδήσῃς πᾶλλα, νὰ
μείνῃ ἔμωσ αὐτό!» Καὶ ἔμωσ τὸ ἔσθῃς. Σοῦ χρεῖα-
ζότανε, βλέπεις, νὰ παρχαράξῃς τὸ γράμμα μου γιὰ
νὰ μοῦ φορτώσῃς καὶ πὼς εἶμαι μισονειστής. Καὶ ἔμωσ
(τὸ ξέρεις κι αὐτό!) γιὰ τὸ αὐτολεβάνισμα τὸ ἄπρεπο
καὶ ἀτοπο, ἐγὼ καὶ στὸ γράμμα ἐκείνο ἔβαλα, καὶ
πάντα βάζω στὴν ἰδιαγραμμὴ ἔλους, καὶ γέρους, ἔσο
σεβαστοὶ κι ἂν εἶναι, καὶ νέους, μ' ἔσες ἐλπίδες κι ἂν
ἔρχονται στολισμένοι.

N. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

ΣΗΜ. τοῦ ΝΟΥΜΑ. Θυμωμένο, δίχως λόγο, καὶ τοῦτο
τὸ γράμμα τοῦ φίλου κ. Ποριώτη. Μὰ γιατί; Γιατὶ ὁ φί-
λος νὰ ἐγκρίνει πὼς ὁ κ. ὕριος Ταγκόπουλος, ἂν ὄχι γιὰ
τὸ δημιουργικὸ του ἔργο μὰ καὶ μόνον γιατί δέκα ἐτε-
σερα χρόνια βγάζει τὸ «Νοῦμα» ἔπρεπε νὰ λαβαίνει γράμ-
ματα μὲ κάπιο κάτι γραμμένα, ἂν ὄχι ἀπὸ ὄλους, μὰ ἀπὸ
κείους τουλάχιστο ποῦ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐχτιμήσουν αὐτὴ
τὴν ἀνταρβιστικὴ καὶ ἀντικερδοσκοπικὴ του ἐργασία;
Γιατί; . . .

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στὸ «Βασιλικὸ Θέατρο» ἀνεβίβστη ἀπὸ τὸ θίασο τῆς
κ. Κυβέλης ἢ «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» τοῦ Σμυρναίου ποιητῆ
κ. Ἀλεξ. Φωτιάδη.

Ἡ «Ἰφιγένεια» φεύγει σκεδὸ: δόλοτελα ἀπὸ τὴν ὁμόνυ-
μη τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ. Ὁ κ. Φωτιάδης μᾶς παρουσιάζει
ἕνα ἔργο δι' ὁ τοῦ ἀρμενισμοῦ ἀρετὰ μὲ τὴ σίχρση
ἐποχῆ καὶ τὸ συγκαιρινὸ πνεῦμα. Μὲ πολλὴν ἐπιτυχία κα'
τόρθωσε νὰ πούσῃ κάθε ρομαντικὴ ἐπίδραση στὴν προσ-
πάθειά του ὁμοῦ αὐτὴ πρέπει ν' ἀποδοθῇ κ' ἡ μὴ κάποια
ψυχρότητα ποῦ χαρακτηρίζει τὴν τραγωδίαν σὲ πολλὰ σημεία.

Στὰ μέτρα του καὶ στὸ ὄρθμὸ του ἀτυχεῖ. Πολὺ συχνὰ
ὁ στίχος του κάνει τὴν ἐντύπωση τρεχόμενου ρυακοῦ.—Πε-
ρίεργο πὼς οἱ πτωτέροι ἠθοποιοὶ δὲν τοὺς μίθωνε μ' ἐνθουσία
ἀπ' ἔξω. Τὰ χορικά πολὺ ὀμορφα. Σημειώνουμε τὸ ἀκό-
λουθο:

Χαρὶς τὸν ἐκεῖνον κι ὁ μέτρα κρίνει
Καὶ πάθος νὰ φέρῃ βαθὺ δὲν ἀφήνει
Τὸν ἔξωτα, ὅπου ἔχει τὸ τόξο διπλό
Μὲ τὸ εἶνα του ὁ πλάνος βαρεῖά μᾶς πληγώνει
Καὶ πάνω μας: τὸ ἄλλο μονάχα στηλώνει
Σὰ θέλῃ νὰ φέρῃ τὸ μαῖτρο κακό.

Ὡραὶ μου Κύριε, δόσε σὲ μένα
Τὸ τόξο σου τοῦτο πολὺ μακρυσμένα
Ἀπὸ τὸ γλυκὸ μου στεφάνι νὰ βρω
Καὶ δόσε μου πάντα μὲ πόθο νάρεσω
Μὲ μέτρα σκέψη, ποτὲ νὰ μὴν πέσω
Στὸ πάθος κι ἀγάπη γλυκεῖα νὰ χαρῶ.

Ἡ ὑπόκριση κάθε ἄλλο παρὰ ἀξιοθαύμαστῆ. Ἦ κ. Κυ-
βέλη καὶ ὁ κ. Παπαγεωργίου, μάλιστα ὁ τελευταῖος, ἐβῆ-
σταξαν τὸ ἔργο. Τί ξανθάδα ὁμοῦ ὑπερβόρειας Μαργαρίτας
εἶτανε κείνη τῆς πρώτης. Ὡραὶ ἀπάγγειλε τὰ χορικά κ'
ἡ δδα Ν. Κόκκου. Οἱ κ. κ. Γαβριηλίδης καὶ Μηλιάδης ὁμοῦ
παρὰξήλωσαν τοὺς ῥόλους τοῦ Ἀχιλλεῖα καὶ τοῦ Μενελάου
ποῦ ἔπαιξαν.

E.

Ο ΠΡΩΤΟΜΑΣΤΟΡΑΣ

4.—

Και τὸ μῖσος τοῦ χοροῦ θὰ μπορούσε ἀκόμα περισσότερο νὰ τονισθεῖ, ἢ Ἀγάπη τοῦ Τραγουδιστῆ πού ξεχωριστῆ θ' ἀντηχοῖσε μονάχη γιὰ τὴν ὁμορφιά ἀδιάφορη γιὰ τὸ Κρίμα, τὸ ἀληθινὸ τότε. Κι' αὐτὸς ὁ Πρωτομάστορας θὰ στέκετο πρὸ τέλειος στὴν ἰδίᾳ ἐμπνευση τοῦ Ψηλορείτη.

Τοῦ ἔδωσε τὸ πιάλατό τὸ νόημα. Εἶναι ὁ μεγάλος Ἐργάτης τῶν καινούριων ἰδεῶν πού, γεφύρια ἀπόκρυφα, σὲ κόσμιους ψηλότερους φέρνουν, Ἰδανικὰ ἀνώτερα θεμελιώνει: «Ξανθὸς Λεβέντης ἔρχεται μὲ μέρα ἀπὸ πού; Κανένας δὲν τὸ ἔξερει. Μῆτε κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος. Γύφτοι τὸν ἀναθρέψανε σὲ τσαντήρια τρύπια καὶ κουρελιασμένα ὅπου μπαίνανε μέσα τ' ἄστρα κι' οἱ βροχές. Καὶ νιώθει μέσα του μιά γύφτισσα ψυχὴ, ὡσάν τὴ θάλασσα...» Ὑπεράνθρωπος ὅπως συνήθισαν τὸ δυνατό νὰ λένε ἀνάξια καὶ ταπεινωτικά. Πρὸς τί; «Εἶναι ἄνθρωπος, τί παραπάνω θέλει», οἱ ἄλλοι μόνο ὑποάνθρωποι εἶναι, ἀνθρωπάκια, ἀνθρωπίσκοι, τιποτένιοι. Γι' αὐτοῖς «ὕψωνεται μέσα του Ὀλυμπος γεμάτος Θεοῦς — ἢ Περὶ φρόνηση «Σακάτηδες καὶ μισεροὶ» τοὺς λέει. «Μὴ μ' ἀγγίζετε, μὴ μοῦ λερώσετε τὰ χέρια» Δουλεῖ γιὰ τοὺς μικροὺς, ὅσοι μίσησαν τὸ γιοφύρι του κείνοι θὰ τὸ πατήσουν, μὰ δὲν τὸν μέλει, δὲν τὸ σκέπτεται. Δουλεῖ γιὰτ' εἶναι ὁρατὸς καὶ ἀγαπᾷ τὸ Ἔργο. Κι' ὅταν χτίζει τὸ γιοφύρι φεύγει. Τέτοιος ὁ Ποιητῆς. Πλάθει γιὰ τὴν Ἀγωνία καὶ τὴ χαρὰ τῆς Πλάσης. Κ' ἔπειτα στὸ πλήθος παραδίνει τὸ ἔργο του νὰ τοῦ τὸ λερώσουν, νὰ τοῦ τὸ ἐξευτελήσουν στὴν ψυχὴ του, ἀδιάφορος, ὅτι δὲ ζεῖ μέσα του δημιουργούμενο δὲν εἶναι πιά δικό του, νὰ τοῦ τὸ σκοτώσουν ἀκέρια γιὰ νὰ μπορεῖ στους ἄλλους Σκοποὺς πού τὸν τραβοῦνε κι' ὄλας ἐλεύθερα νὰ ὀρμήσει. Καὶ πάντοτε ἴσαμε σήμερα νίκησε ὁ Πρωτομάστορας τὰ ποτάμια: τώρα πάλι, περήφανα φωνάζει μέσα στὴ βροντῆ: «Θὰ σιδεροθεμελιώσω ὅσο κι' ἡ βροντῆ Ἐκεῖνος πού εἶναι ἀποπάνω». Γιὰ νὰ ποδοπατήσῃ ὅμως εἶδουλα, γιὰ νὰ στηθεῖ ὀλοτέλειος Νικητῆς πρέπει νὰ εἶναι Ἀγνός. Κ' ἐδῶ ἄσχημα χτυπάει ἡ ἀσυμφωνία τῆς Τραγωδίας. Τὴν Ὅμορφιά δὲν τὴν χαλνᾷ κάθε Ἀγάπη, κάθε Ἐρωτὸς δὲν εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀδυναμίας, τοῦ κακοῦ. Οἱ βουδιστὲς καὶ πρὸ ἀργὰ ἀναπτυνμένη στὴ μεγαλόπνοη φιλοσοφικῆ του Σκέψη τὴν Ἰδέα αὐτὴ ὑποστήριξε ὁ Schopenhauer. Μὰ τὸ ὄλο δράμα τοῦ Ψηλορείτη δὲ στηρίζεται σὲ τέτοιον νόημα: τουλάχιστο δὲ μᾶς δίνει αὐτὴν τὴν ἐντύπωση. Μονάχα τὴν Ἀγάπῃ πού συντρίβει, φαίνεται ὅτι θέλησε νὰ δείξει, γιὰτὶ δὲν εἶναι Ἀγνή κυριεῦει τὸ Ἐγὼ τοῦ Πρωτομάστορα πού ἄλλοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀφωσιωμένο «τὴν Ἀγάπῃ πού τοῦ λυγίζει τὴ μέση ἀπὸ Εὐτυχία, πού ἀνοίγει μπροστά του τὸ γλυκὸ-γλυκὸ λιμάνι τοῦ χαμοῦ τῆς Τέχνης του». Ἀλλ' ὁ Ἐρωτὸς του γιὰ τὴ Σμαράγδα εἶναι πολὺ περισσότερο μιὰ ἐξωτερικὴ ὀρμὴ χωρὶς καμιά ἐπίδραση στὴν ἐσώψυχῃ Ζωὴ του. Τὴ συγκίνηση τὴν ἀληθινὴ πού ἐνωθε μέσα του ὁ Ψηλορείτης δὲ μᾶς τὴ χάρισε ὀλότελα. Ἡ χαρὰ τοῦ Πρωτομάστορα δὲν εἶναι οὐθιμικὴ μὲ τὴν καταστροφή τοῦ γιοφυριοῦ. Τὰ λόγια πού λέει στὴ Σμαράγδα, λυρικά πολὺ ὁμορφα, δὲν τὸν δείχνουν σ' ἀπάρνηση τοῦ Ἐγὼ του συντριμμένο μπροστά της. Κι' αὐτὸ τὸ σπῆτι πού θέλει νὰ χτίζει «ἐκεῖ μέσα γιὰ νὰ στεφανωθεῖ τὴ γυναῖκα πού ἀγαπάει» τὸ ζητάει ἀπότομα χωρὶς προηγήτερα νὰ ἔχει ψυχολογηθεῖ καὶ ἐξαρθεῖ σὲ δραματικὴ Ἦσσα τῆς Δύναμῆς του ὁ

Πόθος του σὲ Στέγη πού δὲν τὸν χωράει νὰ κλεισθεῖ. Μαντεύομε ἀλλὰ δὲν αἰσθανόμαστε ἀσυζήτητα τὴν πνοή. Καὶ πονοῦμε πάλι γιὰ τὴ Σκηνὴ πού δὲν ἔγραψε ὁ Ποιητῆς. Σφίγγοντας δόλια μὰ σαγηνευτικά τὰ χέρια τῆς γύρω ἀπὸ τὸ λαϊμὸ του ἢ Σμαράγδα, ὄχι τόσο ἀπὸ ἀγάπῃ ὅσο ἀπὸ τὴν ἐλεεισιμένη γυναῖκα ἡδονὴ τῆς νίκης στους ἄντρες θὰ τοῦ ζητοῦσε μὲ τὸ ἀξεδιάλυτο χαμόγελο στὰ μάτια καὶ στὰ χεῖλια κα' αστρέφοντας τὸ γιοφύρι σπῆτι νὰ χτίζει κι' ἀνήμπορος τὸν παράφορο τοῦ Ἐρωτα ν' ἀρνηθεῖ ὁ Πρωτομάστορας μὲ περιφρόνηση, πού θὰ τὴν ἔπνιγε, γιὰτὶ τὸ Ἐγὼ του θὰ χαρίζετο στὴν πλανεύτρα Γυναῖκα. Καὶ τότε θ' ἀντηχοῦσαν μ' ὄλη τὴ Δύναμη πού κλείνουν μέσα τους νὰ λόγια τῆς Μάνας. Τώρα ποιεῖ ἀλλ' ὁ πόνος του δὲν εἶναι Κείνος «πού θὰ τοῦ σφυχοδέσει ἐπὶ διπλὲς τὴ σιδερένια ζώνη πρὶν κατεβεῖ καὶ πολέψει στὰ αἱματομένα ἀλῶνια τῆς ζωῆς». Καὶ τὴ θυσία ἔπρεπε ὁ ἴδιος νὰ τὴν ἤθελε, ὄχι ἡ Σμαράγδα. Φυσικὰ εἶναι ἀδύνατο ὅιο βλέπομε τὴ γλυκεῖα κούπελλα' κι' ὄλας τώρα γίνεται ἀδίκαι, στὴν τραγικὴ σημασία τῆς λέξης, ἀδίκαι σκληρός. Ἐπρεπε νὰ τὴν ἤθελε μ' ὄλο τὸν ἄβυθο ἀνέκφραστο τοῦ πόνου. Ὅλο, τὸ τέλος μ' ὄλη τὴ λυρικὴ του Ἐξαρση δὲν εἶναι ἐνωμένο, δὲ βαδίζει σ' ἓνα Σκοπὸ. Στὴν εἰρωνία ἀντηχοῦν τὰ λόγια Ἀγάπης! «Τώρα μόνο νιώθω πόσο βαθιὰ κι' ἀμέρωτα σ' ἀγαπᾷ. Ἀνοιξα ὁρόμους, ἔσκισα βουνὰ καὶ θάλασσες καὶ γιοφύρωσα ποτάμια, χύμησα καβάλλα ἀπάνω σ' ὄνειρό μου ἐσέβανε ζητώντας, μικρόπρεση ἢ κροσπάθεια μὲ τρυφερότητες νὰ τὴν παρηγορήσει: «Σώπα καὶ μὴ κλαῖς. Μὴν τρέμεις. Ζήσαμε ἐμεῖς σὲ μιὰ καὶ μόνο νύχτα χίλιες χιλιάδες χρόνια νοικοκυριότητα καὶ πρόδοχα σάν τὰ δικὰ τους χρόνια! Τὴ ζωὴ ὀλάκαιρη τὴ φιλήσαμε μετὶ στόμα μὲ στάμια». Λόγια ὑπέροχα ἀλλὰ πού μόνον ἐκεῖνος πού τὸ πρὸ πολὺ ὑποφέρει ἔχει δικαίωμα νὰ πεῖ κι' αὐτὴ τὴ στιγμή ἀσύγκριτα περισσότερο πονοῦμε τῆς Σμαράγδας τὸν πόνου. Ὁ Πρωτομάστορας μᾶς κάνει τὴν ἐντύπωση ἐκείνων πού πατοῦν στὰ πτώματα τῶν ἄλλων γιὰ νὰ ὑψωθοῦν χωρὶς νὰ ματώνει ἢ καρδιά τους. Ἐχουν κι' αὐτοὶ πολὺ μεγαλεῖο μὰ τέτοιο δὲν στοχασθεῖ ὁ Ψηλορείτης τὸν Πρωτομάστορα γιὰτὶ δὲν τοῦ ἔδωσε τὴν περήφανη εὐκρίνεια τῆς σκληρότητος του. Κ' ἔτο' ἀσύμφωνος ἄσχημος μάλιστα κάποτε πολὺ δίκαια ἀκοῦμε τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Τραγουδιστῆ νὰ τὸν χτυπᾷ: «Ἄ! δὲ θὲς μῆτε νὰ τρέμεις; Τί θὲς νὰ πέρνεται στὸ χαμὸ καὶ νὰ σοῦ λέει: Ἐ! χαριστῶ, εὐχαριστῶ». Ἡ Σμαράγδα μὲ κάτι σαρκαστικὸ καὶ περήφανο γιὰ τ' ἀνήμπορο ὅπου τὸν ἔφερε ἔπρεπε νὰ τὸν κῆτιζε, τόσο πολὺ θριαμβευτικῆ τὴ στιγμή πού θὰ γκρεμίζετο τὸ γιοφύρι. Καὶ ξαφνικὰ, μ' ἓνα λυγμὸ θὰ ἐνωθε ὁ Πρωτομάστορας τὸν Ξεπεσμό του. Ἡ καρδιά του θὰ σπάραιε ἀπὸ Ἀγάπῃ κι' ἀπὸ Πόνου, αἷμα θὰ ἔπνιγε τὴ φωνὴ του ὅμως, θὰ ὁμολογοῦσε Ἐκεῖνος τὴν ἀνάξια Γυναῖκα θὰ ὀδηγοῦσε στὸν Τάφο τὸν Ἐρωτα πού σκότωσε μέσα του, μὲ σπασμούς ἀγωνίας, ζαλισμένος μέσα σιούς νικητήριους ἀλαλαγμοὺς τῶν Μαστόρων. Ἡρωϊκὸς στὴν ὀδυνηρὴ θυσία πού θὰ τῆς ἐπιζοῦσε ἀγιάτρευτος πληγωμένος γιὰ νὰ λατρεύει ἠρωϊκὰ τὴν Τέχνη του, ἀληθινὰ Νικητῆς σηκώνοντας μὲ πόνου πολὺ ψηλὰ τὸ κεφάλι θὰ φώναζε: «Ἡ δουλειὰ ἐδῶ τέλειωσε. Πᾶμε».

Ἡ ὄλη Τραγωδία στέκεται ἀσυζήτητα πολὺ ξεχωριστῆ στὸ Νεοελληνικὸ μας θέατρο. Πνοὴ μοναδικὴ τὴν ἔπλασε. Κι' ὄσο πρὸ ὁμορφο ἀντηχάει τὸ Τραγοῦδι τόσο πρὸ τέλειο τὸ ἐπιθυμοῦμε, τόσο περισσότερο μᾶς πληγώνει καὶ τὸ ἐλαφρότερο παράφορο. Μὰ τὸ ψεγάδι τοῦ χαρακτήρα τῆς

Σμαράγδας τόσο εύκολοδιόρθωτο τό αισθανόμαστε· τόσο δλοφάνερα τό απαιτεί ή όλότη, τό Νόημα του Ποιητή. Στοχαστικά ως πλάσσουμε την Ίδέα τέλεια μέσα μας ώστε άνεμπόδιστα νά μάς μεθήσει ή μεγάλη Όμορφιά του Έργου. Κ' ή μουσική τά φτερά θά μάς χαρίσει. Αυτικό τραγουδι σε περὶ μουσική Ξηραΐσα. Ο κ. Καλομοιρης, Δημιουργός κι' αυτός κανούριων Γυθμών σε σκότους αιώνιους, την άρμονία τόνισε. Τά φτερά του Τραγουδιού άρμονισμένα στα έκστατικά λόγια, στις δραματικές κινήσεις μεθούνη της Τέχνης τις, άλλωτίτικες, τις ύπερτερες μέθες...

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

— Και σε τούτο τό φύλλο έμεινε όζω·Τό μεγάλο παδί·· Από τό ερχόμενο φύλλο θά δημοσιεύουμε ταχτικά 3—4 σελίδες.

Ο ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

(Υπό την προστασία της Α. Υ. του Πρίγκιπος Γεωργίου).

Καλούνται οι Έδεργέται, Δωρηται και τά μέλη του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου εις ταχτική γενική συνέλευσιν την 17ην Μαρτίου, ημέραν Πέμπτην 11 π. μ. εις τό κατάστημα του Ώδείου.

"Ημερησία Διάταξις."

1) Ανάγνωσις της Έκθέσεως πεπραγμένων υπό του Συμβουλίου κατ' τό παρελθόν έτος.

2) Ανάγνωσις της έκθέσεως της Έξελεγκτικής Έπιτροπής διά τό αυτό έτος.

3) Έκλογή τριών ταχτικών Έλεγκτών και δύο αναπληρωματικών διά τό έτος 1916.

4) Αντικατάστασις τριών Συμβούλων, έξερχομένων. Έν Αθήναις τη 8 Μαρτίου 1916.

(Έκ του Γραφείου του Συλλόγου)

ΕΘΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γραμμή Πειραιώς — Αλεξανδρεία

Μόλις έκ τών άγγλικών ναυπηγείων παραλειφθέν θαλαμηγόν «ΣΥΡΙΑ» ταχύτητος 15 μιλίων, άμυθήτου πολυτελείας και άνέσεως άναχωρεί έκ Πειραιώς (παράλια Τρούμπας) έκαστον ΣΑΒΒΑΤΟΝ ώρα 3 μ. μ. κατ' εϋθειαν δι' Αλεξάνδρειαν.

Γραμμή Πειραιώς-Θεσσαλονίκης-Καβάλλας

Γραμμή Πειραιώς-Κυκλάδων

Τό με διπλούς έλικας και μηχανάς άφθάστου ταχύτητο πολυτελείας και άνέσεως θαλαμηγόν άτμόπλοιο «ΕΣΠΕΡΙΑ» άναχωρεί έκ Πειραιώς (Παράλια Τρούμπας).

Έκίστην ΤΕΤΑΡΤΗΝ, ώραν 10.30' μ. μ., διά Σύρον Άνδρον, Κόρθιον και Τήνον.

Έκίστην ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ, ώραν 8ην μ. μ. κατ' εϋθειαν διά Θεσσαλονίκην-Καβάλλαν.

Διά περαιτέρω πληροφορίας άπευθυντέον :

Έν Αθήναις. Γραφεία Γεν. Διευθύνσεως, όδός Απελλού άριθ. 1 και εις τά Πρακτορεία ταξειδίων κ. κ. Θωμά Κορκ και Υιού, Άδελφών Γκιόλμαν και Σ. Σωτιάδου (Πλατεία Συντάγματος) και Ίωάν. Ρέντα (παρά τόν ήλέκτρικόν σταθμόν Όμοσίας).

Έν Πειραιεί. Γεν. Πρακτορείον, όδός Φίλωνος, 44, (όπισθεν Αγίας Τριάδος).

Έν Αλεξανδρεία Μ. Π. Σαλβάγγιν, όδός Αντωνιάδου (Έκ του Πρακτορείου)

ΕΘΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γενικός Διευθυντής ΛΕΩΝΙΔΑΣ Α. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

ΤΑΧΕΙΑ ΓΡΑΜΜΗ ΕΛΛΑΔΟΣ—ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ

Τό μέγα Έλληνικόν ύπερωκεάνειον

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

θέλει άναχωρήσει έκ Πειραιώς μέσω Καλαμών-Πατρών κατ' εϋθειαν διά νέαν Υόρκην την 5 Μαρτίου

Έπίσης τό ταχύπλοιο ύπερωκεάνειον

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Θέλει άναχωρήσει έκ Πειραιώς κατ' εϋθειαν διά Νέαν Υόρκην την 18 Μαρτίου.

Δι' επιδότηας, ειςίτητρια και περαιτέρω πληροφορίας άπευθυντέον:

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ : Πρακτορείον Έθν. Ατμοπλοίας όδός Απελλού 1. Αριθ. τηλ. 320.

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ : Γενικόν Πρακτορείον Έθν. Ατμοπλοίας της Ελλάδος, όδός Φίλωνος άρ. 44 (όπισθεν Αγία Τριάδος). Αρ. τηλ. 127.

Οι θέλοντες νά άρχλιτωσι θέσεις άνάγκη νά δηλώσωσι έγκαίρως εις τά Κεντρικά Πρακτορεία της Έταιρίας και ει τους κατά τόπους άνεγνωρισμένους αντιπροσώπους.

Υποστηρίζοντες τά Έλληνικά άτμόπλοια, ύποστηρίζετε την Σημαίαν σας, μεγαλώνετε την Πατρίδα σας.